

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת יט

דף עז'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה ארבעה חלקים:

- א **עומק הדף** - ביאורים בעומק הגמ' ופירש"י, על פי דברי הראשונים והאחרונים
- ב **התוספות העיקריין** - הדגשה מיוחדת על התוספות הנחוצין ביותר, עם קצת מראי מקומות
- ג **הלכות הדף** - בכל דף נערך נידון אחד בהלכה הנובע מלימוד הגמרא
- ד **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות

**דפי הגמרא
עם התוספות
העיקריין**

דפי הגמרא
עם הדגשה מיוחדת
על התוספות הנחוצין ביותר

נערך ע"י
הרב פינחס ענגלאנדער שליט"א

דף עז

תוכן

- א. מום שנולד באיש לאחר הקידושין
- ב. בעל שאומר 'איני זן ואיני מפרנס'
- ג. ביאור שאלת רשב"י, 'הן נראתה קשת בימך'
- ד. היאך אמר ריב"ל דבר שקר

א) מום שנולד באיש לאחר הקידושין

- א. **סוגיית הגמ'**: מבואר במשנה, שאם נמצאו מומין על האיש, אין כופין אותו לגרש אשתו. ובגמ' מובא מחלוקת אמוראים, אם המשנה מיירי דוקא לגבי מומין שהיו בו מתחילה קודם הקידושין, והטעם שאין כופין אותו לגרשה הוא משום דהיא סברה וקיבלה, או דהמשנה מיירי גם לגבי מומין שנולדו בו לאחר שנישאו, ואעפ"כ אין כופין אותו לגרש אשתו.
- ב. **נפקא מינה לדין מורדת**: בפסקי ריא"ז (ד"ה האיש) כתב, שבכל אופן שאין כופין את האיש לגרש אשתו, אם האשה אינה מסכמת לדור עם בעלה, ותובעת אותו לגירושין, דנין אותה כדין מורדת.
- ג. **דיוקו של התוס' יו"ט**: ברש"י (ד"ה נולדו) פירש 'נולדו', דהיינו שהמומין נולדו בו לאחר הנישואין. וכן פירש הרע"ב על המשנה (ד"ה שנולדו). ובתוס' יו"ט (על המשנה שם) דייק מדבריהם, דמשמע דדוקא בנולדו לאחר הנישואין, אבל אם נולדו המומין לאחר הקידושין אין הדין כן.
- ד. **חידושו של התוס' יו"ט**: וביאר התוס' יו"ט, שאם נולדו המומין לאחר הקידושין, אפילו למ"ד דגם מומין שנולדו אין כופין אותו לגרש אשתו, מ"מ אין כופין את האשה להינשא לאיש, ולא דמי למומין שנולדו לאחר הנישואין, שבזה לא רק שאין כופין את האיש לגרש אשתו [למ"ד נולדו], אלא גם כופין את האשה לדור עם בעלה מדין מורדת, [כמו שהבאנו לעיל בשם הריא"ז].
- ה. **קושיית הרש"ש**: הרש"ש (חי' על הש"ס, לרש"י שם, וכן בהגה' למשניות, לתוס' יו"ט שם) הקשה על התוס' יו"ט, דמאי שנא דגבי נשואה כופין את האשה לדור עם בעלה מדין מורדת, ואילו לגבי ארוסה אין כופין את האשה להינשא לבעלה, הלא דין מורדת שייך גם לגבי ארוסה שאינה רוצה להינשא לבעלה, כמבואר בגמ' לעיל (סג).

ב) בעל שאומר 'איני זן ואיני מפרנס'

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה מחלוקת אמוראים לגבי בעל שאומר 'איני זן ואיני מפרנס', דרב סובר שכופין אותו לגרש אשתו, אבל שמואל סובר שאין לכופו לגרשה אלא יש לכופו לזון אשתו.
- ב. **צדדי המחלוקת**: צדדי המחלוקת מבואר בגמ', דסברת שמואל היא, שמכיון שממנו"פ מוטל על ב"ד לכופו, עדיף לכופו לזון את אשתו, ואין צריך לכופו לגרשה. וסברת רב היא, שמה שב"ד יכול לכופו לזונה אינו מספיק, משום ש'אין אדם דר עם נחש בכפיפה', דהיינו שיתכן שלאחר איזה זמן יחזור הבעל ויאמר שנית 'איני זן ואיני מפרנס'.
- ג. **יסוד המחלוקת**: בחי' חת"ס (ד"ה אמר רב) ביאר יסוד המחלוקת, דשמואל סובר דאין זה מקרי 'לדור עם נחש בכפיפה', שאם יאמר הבעל שנית 'איני זן ואיני מפרנס', יכולה האשה לחזור ולבוא לב"ד כדי לכופו לזונה. אך רב סובר, שאין האשה רוצה בכך, משום שנתביישה לבוא בפני ב"ד. נמצא, שיסוד המחלוקת בין רב ושמואל הוא, האם בושה האשה לבוא בפני ב"ד כדי לתבוע מזונותיה מבעלה, או לא.
- ד. **דין בעל שהוא עני**: הר"ן הביא בשם הרשב"א, שגם שמואל מודה שיש סיבה לכופו את הבעל לגרש אשתו, אלא דס"ל דעדיף לכופו לזונה מלכופו לגרשה. ועפ"ז חידש, שבאופן שא"א לכופו לזונה, כגון שהבעל הוא עני גמור, שוב כופין אותו להוציאה. וכן פסק הרמב"ם (הל' אישות פ"ב הי"א). [אולם ע"י בכסף משנה (שם) שהביא בשם רבינו ירוחם, שאף בבעל שהוא עני גמור, אין כופין אותו להוציאה].
- ה. **לדינא**: לענין הלכה, נחלקו הראשונים אם לדינא קיי"ל כשיטת רב [שכופין הבעל לגרש אשתו] או כשיטת שמואל [שכופין הבעל לזונה אבל לא לגרשה]. הרי"ף פסק כשמואל, אולם הראב"ד (השגות על הרי"ף שם) פסק כרב. ומדברי הרמב"ם (שם) מבואר שפסק כשמואל.

ג) ביאור שאלת ר' שמעון בר יוחאי 'הן נראתה קשת בימך'

- א. **סוגיית הגמרא:** הגמ' מביאה מעשה עם ר' יהושע בן לוי, שהלך לעולם הבא בעודו בחיים, והכריזו בפניו 'פנו מקום לבר ליואי', ואשכחיה ר' שמעון בר יוחאי ושאלו האם נראתה קשת בימך או לא, והשיב שנראתה, ואמר לו רשב"י, א"כ אין אתה בר ליואי, שעל כרחך אינך צדיק גמור, שא"כ לא היה נראתה קשת בימך. וביאר רש"י, שהקשת היא אות ברית שלא יחרב העולם, ואם יש צדק גמור בדור אין צריך אות.
- ב. **קושיית האחרונים:** הקשו הרבה אחרונים, היאך מוכח ממה שנראתה קשת בימי ריב"ל שאינו צדיק גמור, הא הקשת היא מדרכי הטבע, שבשעה שהשמש זורחת ביום הגשם נראתה קשת, וא"כ יתכן שנראתה קשת בימי ריב"ל אפילו אם לא היו צריכים לאות ברית שלא יחרב הקב"ה את העולם. ומצינו באחרונים כמה תירוצים לקושיא זו, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוץ א', הרמ"א:** הענף יוסף (על העין יעקב, ד"ה הקשת) הביא בשם השל"ה בשם הרמ"א לתרץ, שבאמת עיקר הראיה אינה מהקשת עצמה, אלא ממה שבימיו ירדו גשמים ביום, ועי"ז נראתה קשת. שמבואר בגמ' תענית (כג.), שגשמים הם סימן ברכה רק אם יורדים בלילה, בליל ד' או בליל שבת, ונמצא שאם ירדו גשמים ביום בודאי אינם סימן ברכה, וא"כ מוכח דליכא צדיק גמור באותו דור.
- ד. **תירוץ ב', ההפלאה:** ההפלאה (לרש"י ד"ה א"כ) תירץ, שאין כוונת רשב"י לשאול אם בפועל נראתה קשת בימיו או לא, אלא אם מצד מעשיו ראוייה לקשת לבוא בימיו או לא. [והוסיף, שלפי"ז מתורץ גם קושיית הט"ז (מובא לקמן סעי' ד), היאך אמר ריב"ל שלא נראתה קשת בימיו, הא זהו שקר כמבואר בגמ', ותירץ ההפלאה, שכוונת ריב"ל היתה, שבפועל נראתה קשת, אע"פ שמצד מעשיו אין צורך שתבוא].
- ה. **תירוץ ג', ר' יונתן אייבשיץ:** בספר יערות דבש (להגר"י אייבשיץ, ח"א דרוש יב) תירץ עפ"י המבואר בזוהר, שיש ב' מיני קשת, א', קשת שיש בו גוונים שונים כמו שמצוי אצלנו, וזו היא קשת טבעית, ב', קשת שהיא תכלת לגמרי, וזו היא הקשת של אות הברית. ועפ"י תירץ, ששאלת רשב"י לריב"ל היתה, האם בימיו נראתה הקשת של תכלת שהיא אות הברית, או לא.

ד) היאך אמר ר' יהושע בן לוי דבר שקר

- א. **סוגיית הגמרא:** הגמ' מביאה מעשה עם ר' יהושע בן לוי, ששאלו ר' שמעון בר יוחאי האם נראתה קשת בימיו או לא, והשיב שנראתה, ואמר לו רשב"י, א"כ אין אתה בר ליואי, שבודאי אין אתה צדיק גמור, דא"כ לא היתה נראתה קשת בימך. והגמ' אומרת ע"ז, 'ולא היא, דלא הואי מידי, [שבאמת לא נראתה קשה בימי ריב"ל], אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשי'.
- ב. **קושיית הט"ז:** הט"ז (או"ח סי' תקסח ס"ק ו) הקשה, היאך היה מותר לר' יהושע בן לוי להוציא דבר שקר מפיו.
- ג. **ראיית הט"ז:** מכח קושיא זו כתב הט"ז (שם), דמותר לאדם לשקר כדי שלא להתגאות, ודימה הדבר למה שמצינו שמותר לשנות מפני השלום. וכן מצינו בגמ' ב"מ (כג.), שמותר לת"ח לומר שהוא אינו בקי במסכת מסויימת, אע"פ שבאמת הוא בקי. וכן תירץ המג"א (שם ס"ק ז), והוסיף, שלפי זה אם אדם מתענה, ושאלו אותו האם הוא מתענה, מותר לו לשקר ולומר שאינו מתענה, כדי שלא להתגאות.
- ד. **קושיית ר' יונתן אייבשיץ:** אך הקשה הגר"י אייבשיץ (יערות דבש, ח"א דרוש יב), דאכתי קשה, שאף אם מדינא היה מותר לריב"ל לשקר, מ"מ היאך יתכן שריב"ל הוציא דבר שקר מפיו בזמן שהיה נמצא בעולם האמת. וכן הקשו הרבה אחרונים, ומצינו בזה כמה תירוצים, כמו שיתבאר.
- ה. **תירוצים:** א', ביערות דבש תירץ, ששאלת רשב"י היתה, אם נראתה מין הקשת שהוא אות ברית, והשיב לו ריב"ל דנראתה קשת, וכוונתו לקשת טבעית, [עי' בדברינו לעיל (סעי' ג)]. ב', החיד"א (פתח עינים ד"ה אזל) תירץ, שכוונת ריב"ל היתה שנראתה קשת במקום אחר, שרק במקומו של הצדיק לא תבוא קשת בימיו. ג', הבן יהודע תירץ, שכוונת ריב"ל היתה שבזמן ילדותו נראתה קשת, קודם שנעשה לצדיק.

דף עז

בענין תרומת כליות (kidney transplant)

הגמ' מאריכה בענין מחלת ראתן, שכמה אמוראים נהגו להתרחק מאד ממי שנחלה במחלה זו. וכפשוטו טעמם, לפי שחולי זה מתדבק (contagious) מאד, ויוכל להביא את האדם לידי סכנה. אך ר' יהושע בן לוי לא נהג כן, אלא התקרב אל חולי ראתן בשעת לימודו, וביאר טעמו, שהתורה תגין עליו לשומרו מסכנה.

בקובץ שיעורים (אות רעז) הקשה, היאך נהג ר' יהושע בן לוי כן, הא דינא פסוקה היא, שבמקום ששכיח היזיקא אין סומכים על הכלל ששלוחי מצוה אינן ניזוקין. ותירץ, שזהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד התורה מגין על האדם אפילו במקום ששכיח היזיקא. וז"ל שם, 'וקשה, הא כתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני, דהיכא דשכיח היזיקא לא סמכינן אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, וצ"ל דזהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד תורה שאני'.

יש להעיר על מה שנהגו שאר האמוראים להתרחק מחולי ראתן, שלכאו' ביטלו בזה מצות ביקור חולים, ועוד, שידועים דברי חז"ל שהמבקר את החולה נוטל אחד מששים מחליו, ונמצא שמסייע ברפואתו, ואיך ביטלו מצות הצלת נפשות, [ויש לדחות, ואכמ"ל]. ולכאו' מוכח מזה, שאין חיוב להיכנס למצב של חשש סכנה כדי לבקר את החולה, אע"פ שזה מסייע ברפואתו ויש בזה קצת הצלת נפשות. וכבר דנו הפוסקים בזה, אם חייב אדם להיכנס לחשש סכנה כדי להציל חברו. הסמ"ע (ח"מ סי' תכו ס"ק ב) הביא בשם הירושלמי, שחייב אדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל חברו מסכנה ודאית, אך כתב הסמ"ע, שמדברי גדולי הראשונים והשו"ע שלא הביאו דבר זה להלכה, משמע דלא קיי"ל בזה כדעת הירושלמי. ובפתחי תשובה (שם) הביא בשם ספר אגודת אזור, שטעמם של הראשונים הוא, שהבבלי חולק על הירושלמי בזה. וביאר דעת הבבלי, וז"ל, 'דספיקא [סכנה] ידידיה עדיף מודאי [סכנה] דחבריה'.

על פי הנ"ל דנו הפוסקים לגבי תרומת כליות (kidney transplant), אם חייב אדם לתרום כדי להציל חולה שיש בו סכנה. והנידון הוא, שיש בתרומת כליות חשש קטן של סכנה, וא"כ לכאו' תלוי במחלוקת האחרונים הנ"ל. ולכן פסקו המנחת יצחק (ח"ו סי' קג) והציץ אליעזר (ח"ט סי' מה), שכיון שיש איזה ספק סכנה בתרומת כליות, אין חיוב על האדם לתרום כליות. והוסיף המנחת יצחק, שלא רק שאין חיוב לעשות כן, אלא גם אסור לעשות כן. וז"ל שם, 'בודאי איכא סכנה על הנתוח בעצמו, וגם להבא על חסרת כוליא שלו, וגם מה דמשמע לכאורה דהפולוגאטא רק אם צריך או לא, אבל מותר אם רוצה, כל זה דוקא אם יכניס עצמו לספק סכנה יציל את חברו בבירור', עיי"ש. אך כתב הציץ אליעזר, שאם יחליטו הרופאים שאין בדבר חשש סכנה, באופן כזה אפשר שמותר לתרום אם ירצה. וז"ל שם, 'אמרו הרופאים הוצאת כליה וכדומה מהאברים הפנימיים מאדם אע"פ שהוא בריא כרוך בסתמא בספק סכנה, ועל כן אין להתנדב על כך בסתמא, ואין לרופא לבצע זאת, אא"כ סגל חבורה של רופאים מומחים יחליטו אחרי עיון מדוקדק שהדבר לא כרוך בספק סכנה נפש למנדב'.

אמנם כל זה היה לפני הרבה שנים, שעדיין לא נתברר הדבר שאין בתרומת כליות חשש סכנה. אך בזמנינו כבר העידו הרופאים שרבים תרמו כליות, ולא באו לידי סכנה. ולכן פסק הגרש"ז אויערבאך (שלחן שלמה רפואה ח"ב עמ' מד) שלא רק שאין איסור בדבר, אלא אלא מצוה רבה היא לתרום כליות כדי להציל נפשו של חולה. וז"ל שם, 'אולם בעיקר הדבר חושבני שאם כנים דבריו שהסכנה בהוצאת כליה מבריא היא רחוקה, ודאי מותר לבצע נתוח ולהוציא כליה מאדם בריא כדי להשתילה אצל החולה, וגם יש בזה מצוה רבה של הצלת נפשות, וכל זה בכה"ג שהחולה שנמצא לפנינו הוא מסוכן, דאז ודאי מותר לאדם לסבול אפילו צער גדול, כגון לתרום כליות, כדי להציל את החולה המסוכן'. וכן פסק הגר"ח קניבסקי (דרך שיחה פרשת וארא).

דף עז

בקושיית ר' אלחנן, היאך הכנים ריב"ל את עצמו למקום סכנה

גמרא:

מכריז ר' יוחנן הזהירו מזבובי של בעלי
ראתן ר' זירא לא הוה יתיב בזיקיה ר'
אלעזר לא עייל באהליה ר' אמי ור'
אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה
ריב"ל מיכרך בהו ואסיק בתורה אמר
אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה
על לומדיה אגוני לא מגנא

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה בשם ר' יוחנן, שיש סכנה גדולה להתקרב אל בעלי ראתן, ומביאה הגמ' עוד, שמחמת כן כמה אמוראים לא קרבו אליהם כלל, אך ר' יהושע בן לוי התקרב אליהם כדי ללמדם תורה, וביאר ריב"ל טעמו, שהתורה מגנת.

ר' אלחנן הקשה קושיא גדולה על ריב"ל, שלכאור' מה שהתורה מגנת הוא מדין שלוחי מצוה אינן ניזוקין, וא"כ תמוה, דהא במקום דשכיח היזיקא לא נאמר הכלל דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, והרי להתקרב לבעלי ראתן הוא כשכיח היזיקא.

כדי לתרץ קושיא זו כתב ר' אלחנן חידוש גדול, שכח התורה להגן הוא עדיף משאר מצוות, ומגינה אף במקום דשכיח היזיקא. וביארו האחרונים, שכח התורה להגן אינו מדין שלוחי מצוה כו' כלל, אלא שיש כח חדש לתורה להגן, וכח מיוחד זה מגין אפילו במקום דשכיח היזיקא.

אולם דברי ר' אלחנן אינם מוסכמים לכל, שמדברי המהרש"א וספר חסידים מבואר שנקטו, שאף התורה אינה מגנת במקום דשכיח היזיקא. ולפי דבריהם חזרא קושיית ר' אלחנן, היאך היה מותר לריב"ל למסור עצמו למיתה כדי ללמד תורה.

כמה אחרונים תירצו קושיית ר' אלחנן באופן אחר, שדוקא לריב"ל היה מותר להסתכן, משום שהוא היה במדריגה גדולה ביותר, אבל אין היתר לסתם בני אדם לעשות כן. והאחרונים ביארו מעלת ריב"ל בזה בכמה אופנים. ר' אהרן ביאר, דריב"ל היה זוכה לכך מצד מדת בטחונו בכח התורה להגן. המהר"ל ביאר, שדביקותו של ריב"ל בתורה היא מה שהצילו. הגרי"ש אלישיב ביאר, שכיון שריב"ל למד תורה בקדושה וטהרה, נחשב דלא נכנס לסכנה כלל וכלל.

תמצית מראי מקומות

א. גמרא

מביאה בשם ר' יוחנן שיש סכנה גדולה להתקרב אל בעלי ראתן, ומביאה עוד, שמחמת כן כמה אמוראים לא קרבו אליהם כלל, אך ר' יהושע בן לוי התקרב אליהם כדי ללמדם תורה, וביאר טעמו, שהתורה מגנת.

קושיית ר' אלחנן

ב. קובץ שיעורים אות רעז

הקשה קושיא גדולה על ריב"ל, שלכאור מה שהתורה מגנת הוא מדין שלוחי מצוה אינן ניזוקין, וא"כ תמוה, שבמקום דשכיח היזיקא לא נאמר הכלל דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, והרי להתקרב לבעלי ראתן הוא כשכיח היזיקא.

מהלך א', תורה שאני

ג. קובץ שיעורים שם

תירץ, שכח התורה להגן הוא עדיף משאר מצוות, ומגינה אף במקום דשכיח היזיקא.

ד. אהבת איתן על העין יעקב ד"ה אם חן

הקשה כקושיית הקובץ שיעורים, וגם תירוצו כדבריו.

ה. ספר אז ישיר להגרא"ז איצקוביץ, עמ' א

ביאר ג"כ שיטת ריב"ל כנ"ל, וביאר החילוק בין תורה לבין שאר מצוות, שכח התורה להגן אינו מדין שלוחי מצוה כו' כלל, אלא שיש כח חדש לתורה להגן, וכח מיוחד זה מגין אפילו במקום דשכיח היזיקא.

ועפ"י ביאר יסוד המחלוקת בין ריב"ל לבין שאר האמוראים שלא התקרבו אל בעלי ראתן, ששאר האמוראים נקטו שכח

התורה להגן הוא מדין שלוחי מצוה כו', וא"כ בשכיח היזיקא ליכא הגנה, אבל ריב"ל נקט שהוא כח חדש.

ו. חשוקי חמד ד"ה כשנופלים פגזים

נשאל ממגיד שיעור אחד בשעת נפילת פגזים (rockets), אם מותר לנסוע כדי ללמד תורה, והשיב דמותר, משום שהתורה מגנת אפילו בשכיח היזיקא, כמ"ש הקובץ שיעורים הנ"ל.

ז. תשובות והנהגות ח"ה סי' שצט

דן, אם חייב אדם להסתכן בשביל תלמוד תורה, והביא דברי הקובץ שיעורים הנ"ל שהתורה מגנת, וכתב, שאפשר לחלק בין סכנה הבאה משמים כמו חולי, לבין סכנה הבאה מבני אדם.

דעת החולקים

ח. מהרש"א ב"ק סא. ד"ה כל המוסר

קאי על הא דאיתא בגמ' שם, 'כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו', וביאר, שאע"פ ששלוחי מצוה אינן ניזוקין, מ"מ היכא דשכיח היזיקא שאני ומבואר שנקט, שגם תורה אינה מגנת במקום דשכיח היזיקא, ודלא כדברי הקובץ שיעורים.

ט. ספר חסידים סי' תתקנה

כתב, שאין לו לאדם ללמוד תורה במקום שזה מביאו לידי סכנה, שאע"פ ששלוחי מצוה אינן ניזוקין, הרי שכיח היזיקא שאני.

ומבואר שנקט, שאף התורה אינה מגנת במקום דשכיח היזיקא, וכדעת המהרש"א.

ולפי שיטה זו אכתי קשה קושיית ר' אלחנן, היאך מסר ריב"ל נפשו כדי ללמוד תורה עם בעלי ראתן.

מהלך ב', שאני ר' יהושע בן לוי

י. משנת ר' אהרן מוסר, ח"א עמ' ריד

כתב, דדוקא לריב"ל היה מותר להסתכן, אבל לא לסתם בני אדם, דריב"ל היה במדריגה גדולה ביותר במדת בטחונו בכח התורה להגן.

יא. מהר"ל ח' אגדות ד"ה מי איכרכית

ביאר על דרך הנ"ל, שההיתר הוא דוקא לריב"ל, שדביקותו הגדולה בתורה הצילו.

יב. ספר הערות להגרי"ש אלישיב ד"ה ריב"ל

ביאר כעין הנ"ל, דדוקא לריב"ל היה מותר, משום שלמד תורה בקדושה וטהרה, ונחשב דלא נכנס לסכנה כלל וכלל.

יג. משנת פקוח נפש סי' סט סעי' ב

הביא כמה מהלכים ליישב קושיית ר' אלחנן.

הגרע"א היכן מצינו במסקנא דס"ל דמוחזק עדיף מחמ"ק, וי"ל דכיון דבמסקנא אמרינן דלא אמר כן שמואל מעולם, ואין לנו הכרח מדברי שמואל דחמ"ק עדיפא ממוחזק, ומצינו בסוגיא דפי' השואל דס"ל לגמ' מסברא דמוחזק עדיף, אין להקשות מס"ד כיון דאסקינן דלא אמר כן שמואל מעולם, אבל לענין סברתו של ריב"א, שלא מצינו בגמ' סתירה לסברתו, שפיר י"ל דכן הוא גם למסקנא.

רע"ד בא"ד. ודמי לתקפו כהן דמוציאין מידו. והיינו משום דכהן טוען שמא, אבל אילו טען ברי אין מוציאין ממנו, כמ"ש תוס' לעיל כ', אבל קשה דהתם הטעם מפני שתפס אחר שגולד הספק, והכא בעל החמור יהיה תפוס קודם שגולד הספק, ולהסוברין דגם תפיסה קודם שגולד הספק לא מהניא, אלא בטענת ברי א"ש.

רע"ה ע"ב. רש"י ד"ה אליבא דמ"ד קידושין לאו לטיבועין ניתנו וכו' לרבא ורב אשי מתניתין דוקא קתני. וקשה הא לרב אשי אין חלוק באיזה רשות גולד הספק, אלא טעמא דרישא משום דלא מהניא חזקת הבת לאב, וה"נ י"ל דלא מהני חזקת החמור כמ"ש בתוס' וי"ל דרש"י לא ניחא ליה לפרש כן, דדוקא בבת שיש לה דיגין לעצמה, שייך לומר דלא מהני חזקתה לאב, אבל חזקת החמור ודאי מהני לבעל החמור כמו דמהניא חזקת המקוה למי שטבל בה וכן חזקת הסכין לבהמה.

רע"ו דף ע"ו. האי שגולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא, משמע דהחילוק בין איש לאשה, דאיתתא בכל דהו ניחא לה כדר"ל, וקשה לעיל גבי הוא שהלך אצל רופא דמייתי מדר"ל אמאי לא מייתי ממתניתין דהכא דיש חילוק בין איש לאשה ובגמ' איכא כמאן דתני היו אבל גולדו לא, וטעמא דהו משום דסברא וקבלה, ותימה דא"כ אין חילוק כלל בין איש לאשה, דגם גבי איש אמרינן סבר וקיבל.

רע"ז ע"ב. ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה. וקשה הא כתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגגי, דהיכא דשכיח היוזקא לא סמכינן אהא דשלוחי מצוה אינן גיוזקינן, וצ"ל דהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד תורה שאני וכדיליף מק"ו אם חן מעלה וכו'.

דמעיקרא עדיפא מחזקה דהשתא, ובג' דברים אלו חזקה דהשתא עדיפא מחזקה דמעיקרא [וטעם החילוק לא נתפרש וצ"ע] אבל בבוגרת ביומא דמישלם שית ליכא חזקה דמעיקרא כלל, כמ"ש רש"י ותוס' שם בשילהי קידושין, ומ"מ לא אזלינן בתר השתא וא"כ מוכח דס"ל לשמואל דחזקה דהשתא אינה חזקה כלל מצד עצמה, אפילו היכא דליכא חזקה דמעיקרא נגדה, וא"כ א"א לפרש בטעמא דשמואל הכא משום חזקה דהשתא ועדיין יש לפקפק ולומר, דלעולם מודה שמואל דחזקה דהשתא היא חזקה, אלא דביומא דמישלם שית כי היכי דלא מהניא חזקה דמעיקרא מפני שהיום עשויה להשתנות, ה"נ דלא מהני התם חזקה דהשתא מה"ט גופא, ובאמת יש להקשות כן על רב, דס"ל התם הרי בוגרת לפנינו, והיינו כיון דליכא חזקה דמעיקרא אזלינן בתר השתא, ואמאי לא נימא כיון דטעמא דהיום עשויה להשתנות מסלקת חזקה דמעיקרא, ה"נ מסלקת חזקה דהשתא, וצ"ל כיון דהיום עומדת להיות בוגרת, איתרע חזקת צערות, אבל לא חזקה דהשתא דהיא בוגרת לפנינו.

רע"ג בא"ד. ונראה לריב"א וכו' והיינו דליכא דין מוחזק כלל בלא טענה, וע"כ מוקמינן בחמ"ק וצריך ביאור מ"ש חמ"ק דמהני בלא טענה ומוחזק לא מהני, ולכאורה נראה מזה, כמ"ש בקונטרס הספיקות דחמ"ק אינה חזקת ממון, אלא חזקה שלא נשתנה ככל החזקות וע"כ א"צ טענה, אבל חזקת ממון לא מהני בלא שום טענה, והא דבספק בכור אמרינן הממע"ה אף שאין להבעלים שום טענה, צ"ל דהתם ג"כ הטעם משום חמ"ק, אמנם הא תינח בבכור בהמה מוקמינן בחמ"ק, אבל בבכור אדם לענין חמש סלעים לכאורה לא שייך חמ"ק דאפילו אם הוא חייב בפדיון הבן עדיין לא יצאו המעות מרשותו עד שיתנם לכהן, ואפשר דגם בלא טענה איכא דין מוחזק, אלא דבכה"ג חמ"ק עדיפא ממוחזק, ויש להסתפק אם הסברא הזאת קיימא לקושטא דמילתא, דהא לא חוינן במסקנא דהדר מזה, אלא מטעמא אחרינא, דגולד הספק ברשותו, ומ"ש תוס' בריש הדיבור, התם פריך לפי המסקנא דהכא" והקשה

סוגיית הדרף

רש"י

תבטקי. פלשטי"ל: אם כן לית את בר לירואי. אין אתה ראי לכרוז זה שאני שומע שהקשת אינו אלא אות צריח שלא יחרצ העולם ואם יש לדיק גמור צדור אין לרין אות: דלא הואי מירי. לא נראה הקשת צימיו: שושביניה.

כתובות פרק שביעי עז:

מהרש"א

קמה

וא"נ הוה עבר אשזועתיה לא הוה קאמר דליעצר נמי השתא למעצד איסורא אלא למתשל: א"ל הב לי סבינאי לא הוה קא יהיב וכו'. משום דעדיין היה ירא לנפשו עד דא"ל דמתנעא לצרייתא דהיינו לצריות אחרים: א"ל נראתה קשת בימך וכו'.

ניהדר. אמר ליה: הב לי סבינאי, לא הנה

ינה ליה. נפקא בתקלא ואמרה ליה: הב

ניהליה, דמתבעא לבריתא. מכריו אליהו

קמיה: פנו מקום לבר-ליואי, פנו מקום

לבר-ליואי. אזל, אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי, דהנה יתיב על

תלת עשר תבטקי פיזא. אמר ליה: א אתה הוא בר-ליואי? אמר ליה:

הן. (אמר ליה): נראתה הקשת בימך? אמר ליה: הן. אם כן אי

אתה בר-ליואי. ולא היא - דלא הואי מירי, אלא סבר - לא אחזיק טיבותא לנפשאי. רבי חנינא

בר פפא, שושביניה הנה. פי הנה קא ניקחא נפשיה, אמרו ליה למלאך-המנות: זיל עביד ליה

רעותיה. אזל לגביה ואתחזי ליה. אמר ליה: שבקן תלתין יומי, עד דניהדר תלמודאי, דאמרי:

ב אשרי מי שבא לטאן ותלמודו בידו. שבקיה. לבתר תלתין יומין, אזל אתחזי ליה. אמר ליה:

אחוי לי דוכתאי. אמר ליה: לחיי. אמר ליה: הב לי סבינך, דלמא מבעתת לי באורחא. אמר

ליה: פתברך בעית למיעבד לי? אמר ליה: אייתי ספר תורה וחוזי, מי איכא מידי דקתיב ביה

דלא קיימתי? אמר ליה: מי איברכת בבבלי ראמן ואיעסקת בתורה? ואפלו הכי, ג פי נח

עיון יעקב

ומדאזיל אצלו שלוחא דמותא להמית בודאי ידע שחטא וא"כ עשה ג"כ שלא כדן שנשבע שלא ימות (כי מיתה מכפרת על חטא) ולבא חיים לגן עדן על כן ניהדר ואי לא שלא איתשיל אשבועתיה כי ס"ל היתר נדרים פורחין באור כי לא ילפינן מדיוקא וא"כ לעולם שיש מיתה בלא חטא לא ניהדר כי א"צ לכפרה כי לא חטא כלל: רבי חנינא בר פפא שושביניה הוי. עיין פרש"י ועי"ל דאריב"ל קאי שגם ר' חנינא בר פפא היה חברו ורעיו (כתרגומו על ריעו שושבינון) דומה לו בחסידות ויראת ה' על כן צוה ג"כ למעבד ליה רעותיה כי רצון יראיו יעשה והיינו דקאמר ליה כחברך בעית למעבד לי:

ענף יוסף

הוא כמשה שהוא גדול ממנו ולפי זה למה אינו רוצה למות ביד מלאך המות ניהדר כי אינו יכול לישבע על הדבר הזה ואי לא שלא היה מתיר שבעתו לא נהדר כי שפיר קאמר ודר"ק. (עיר בנימין): א"ל נראתה הקשת בימך. כתב השל"ה הקדוש בדף רע"ד ע"ב בהג"ה בשם רבינו משה איסרל"ש ז"ל שאף שהקשת הוא בטבע מכל מקום לא היה נראה הקשת אם היו זכאין כי אי אפשר לפי הטבע הקשת אלא כשירד המטר ביום והחמה זורחת ואילו היו זכאין לא היה יורד המטר ביום אלא בלילה בשעה שבני אדם בביתם כמו בלילי שבתות כמו שכתב רש"י על פסוק ויקרא נון ונתתי גשמיכם בעתם בשם המדרש סדר בחקותי וז"ש ליה לריב"ל נראתה הקשת בימך מדייק תיבת בימך ימים ולא לילות כלומר אם ירד המטר ביום בומניך ואז יתראה הקשת ככ"ל ועיין שם עוד וביפה תואר ובנוה"ק בבראשית רבה פ' ל"ה:

יד יוסף

א עי' צ"ר פל"ה שח"ט מומור לו: ב פסוקי נ ע"א מו"ק כח ע"א צ"ב י ע"ב: ג לעיל ח ע"א:

ציונים

נראתה קשת בימך וכו'. אלשיך עה"ת בראשית ח.ח. תורת העולה ח"ב פ"ד. יערות דבש ח"א דרוש יב ד"ה והנה. נצי"ב העמק דבר בראשית ט.טו. שיחות מוסר כט ל"ב.

ליקוטים

להזכרת ברית כי תכלת מלשון כליה כי נתחייבו חז"י ישראל כליון והקב"ה וזכר להם הברית וזה הוא הספידו של דוד ללמד בני יהודה קשת כי כל זמן ששאלו ויהונתן בנו קיימים היו הצדיקים מגינים ולא היה נראה הקשת ממין השני רק היה קשת טבעי וא"צ לימוד והבחנה להבחין בין קשת לקשת אבל כמותם צריך לימוד והבחנה בין קשת לקשת וזה אמרו הלא היא כתובה על ספר הישר והוא סי' בראשית ששם נאמר את קשתי נתתי בענן וע"כ אין הכוונה על קשת טבעי ולכן ילמדו להבחין למען דעת להשיב בתשובה והנה רשבי"א אשר שאל לריב"ל נראתה הקשת בימך היה כוונת השאלה על המין הקשת השני ורשבי"ל השיבו סתם כי נראה הקשת והיה כוונתו על הקשת הטבעי והא דלא אמר ליה בפ"י שהקשת הטבעי ראה אבל הקשת השני לא ראה היינו דלא לאחזיקי טיבותא לנפשיה א"כ אמר לישנא דמשתמע לתרי אפי אבל מ"מ לא כוב מלתו כי באמת נראה הקשה הטבעי (הגאון מהמבורג. מובא בס' גאון יעקב): אם חן מעלה על לומדיה אנוני לא מנני. לכאורה לא שייך למילף הגנה מחן דמה ענין זה אך י"ל ע"פ מ"ש בסוכה

אוהבו ורגיל אללו מלאך המות: מי איברכת בבבלי ראתן ועסקת בתורה. כדוהו עזיד איהו שהיה מסכן נפשו לכדא את המורה:

לבר-ליואי. אזל, אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי, דהנה יתיב על

תלת עשר תבטקי פיזא. אמר ליה: א אתה הוא בר-ליואי? אמר ליה:

הן. (אמר ליה): נראתה הקשת בימך? אמר ליה: הן. אם כן אי

אתה בר-ליואי. ולא היא - דלא הואי מירי, אלא סבר - לא אחזיק טיבותא לנפשאי. רבי חנינא

בר פפא, שושביניה הנה. פי הנה קא ניקחא נפשיה, אמרו ליה למלאך-המנות: זיל עביד ליה

רעותיה. אזל לגביה ואתחזי ליה. אמר ליה: שבקן תלתין יומי, עד דניהדר תלמודאי, דאמרי:

ב אשרי מי שבא לטאן ותלמודו בידו. שבקיה. לבתר תלתין יומין, אזל אתחזי ליה. אמר ליה:

אחוי לי דוכתאי. אמר ליה: לחיי. אמר ליה: הב לי סבינך, דלמא מבעתת לי באורחא. אמר

ליה: פתברך בעית למיעבד לי? אמר ליה: אייתי ספר תורה וחוזי, מי איכא מידי דקתיב ביה

דלא קיימתי? אמר ליה: מי איברכת בבבלי ראמן ואיעסקת בתורה? ואפלו הכי, ג פי נח

אי יש להם על מה שיסמכו ושמואל אמר מדכתיב לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו ואמר רבא לכולהו אית ליה פירכא לבד מדשמואל. וכתב מהרש"א שם כיון דלאו מגופא דקרא מייתי אלא מדיוקא לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו לזה מקרי אין לו על מה שיסמכו ופורחין באור עכ"ל ואיתא בשבת פרק במה בהמה דף נ"ה אמר רב אמי אין מיתה בלא חטא שנאמר הנפש החוטאת היא תמות יעו"ש ואי אמרינן דכל מדיוקא לא ילפינן א"כ גם כאן ליכא למילף מי שלא חטא לא ימות וא"כ ה"ק אי איתשיל אשבועתיה משום דסבר דיילפינן מדיוקא וא"כ אין מיתה בלא חטא לסברתו

עין יוסף

לב תבטקי פיזא. פי' כסאות של זהב מופז (מוסף הערוך): א"ל נראתה הקשת בימך. עי' (רש"א). וז"ל הב"ר ריש פ' ל"ה ויאמר אליהם זאת אות הברית וגו' לדרת עולם אמר רבי יודן לדרת כתיב פרט לשני דורות וכו' וכתב הרבינו בחיי כתיב לדורות פרט לשני דורות וסמך לו את קשתי נתתי בענן ללמדך שאין אות הקשת נראה אלא בזמן החיוב ודורות החסרים פרט לשני דורות אלו שהיו דורות מלאים וצדיקים שלא הוצרכו לאות הקשת וה"ה בשאר דורות צדיקים וכדמוכח באגדתין מעובדא דריב"ל ע"ש: כחברך בעית למיעבד לי. שאלולי לא ייה סכיניה לא היה יכול לקפוץ בע"כ של מלאך המות נמצא סכיניה לא ייה אבל דוכתיה אחוי ליה או אולי לא היה חפץ לראותו רק שדעתו היה באמת לעשות כריב"ל ולכן ייקש סכינו להנצל מידו ולכן לא הוזכר בגמרא דאחוי ליה דוכתיה דלא חפץ בזה כלל (מהר"ם שיק):

א ז"מ קח ע"צ: ב קדושין עד ע"א וסס נסמן: ג שנת סג ע"צ:

ציורים

מפני מה אין מצורעין בבבל. משך חכמה ויקרא יג.ב.

ליקוטים

(דף מט) כל אדם שיש בו חן בידוע שיש בו יראת שמים ואיחא בסוטה (דף כא) דהגנה מפורענות קיל מהצלת חטא שהרר מצוה מגנא ולא מצלא. וז"ש כיון דהתורה מעלת חן שזה סימן שהיא מביאה יראת שמים ומצלת מחטא א"כ כ"ש שמגינה מפורענות. אמנם יש לדקדק דאיך תגן על הכורך בבבלי ראתן הא שכח היוקא ואמרין בפסחים (דף ח) דהיכא דשכח היוקא אפילו שלוחי מצוה נוזקין וז"ל דהגנה דתורה עדיפא ממצוה ומגינה אף היכא דשכח. ועוד דלימוד לאחריים הוה זכות גדול ובוה א"ש דסמך על הנס אף על גב דבעלמא קי"ל דאין סומכין על הנס דהיינו ביחוד אבל בצורך רבים סומכים וכו"ש בס' מצודת דוד וגבי ריב"ל היה צורך רבים ללמד והיינו כמ"ש משום ללמד לאחריים וז"ש בע"ז (דף ל:) דמה"מ אוהב למלמד לאחר. ובוה א"ש דלא תקשי מדאיתא בב"ק (דף סא) דהמסור עצמו למות ע"ד תורה אין אומרים הלכה בשמו דהתם לא הוה רק צורך ממון ולא דמי לדכא דהוה צורך ת"ת דרבים. ועוד דאמרין במגילה דגדול ת"ת מהצלת נפשות ונראה דהיינו תלמוד תורה דרבים וגבי מרדכי קאי שהיה מלמד לאחריים. (אהבת איתן):

אמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו באלו מונע ממנו חסד שנאמר

מהרש"א קמו

ריב"ל לקפוץ מעל המטיחה לג"ע: איפסיק ליה עמודא וכו'. כמו שכתבנו בפרק האשה (לעיל סי' מ ד"ה אלא למד) שהוא הוראה שאין הדור ראוי לעמוד במחילתו וז"ש בשביל כבוד חכמים שהוא כבודן של חכמים כשיסתלק העני ויהיו ראויין לעמוד במחילתו ועשה בשביל כבוד אביך אם היה אביו חי פירושו כדלעיל ואם לא היה חי מ"מ כיון דנצטיו לא היה מפסיק עמודא גס אילו היה חי לא היה ראוי לעמוד במחילתו: עשה בשביל כבוד עצמך. דהיינו שימעסקו כבודך נקבוצה אחר שיסתלק העני: לאפוקי ממואן דלא קיים אפי' אות אחת וכו'. ד"ס מלות מרומזים נאות אחת והיינו דקאמר אייתי ס"מ ותזי וכו' אם עברתי אפילו ברמז אות אחת שנה וכו"ק: שְׁכַר הַזְּמִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מָה אֵין מְצַרְעִים בְּבָבֶל? מִפְּנֵי שְׂאוּכְלִין תְּרַדִּין, וְשׁוֹתִין שְׁכַר, וְרוֹחְצִין בְּמֵי פְּרָת.

כתובות פרק ז - ט עז: פה: צו. רש"י

בשביל כבוד עצמך. שיקרבו אליך ויספדוך וימעסקו בך: אמר אבוי לאפוקי ממואן דלא קיים. עמוד זה צל להוליא מעליו מי שלא קיים את כל התורה כמו שקיים הוא: של הזמני. שמטיילין בה כשות שגדל בהזמני:

תלמיד חכם קודם. דמסתמא אדם מלדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה דאמר מר כל הנביאים לא נתנבאו אלא למהנה תלמיד חכם מנכסיו: שורא דדייני. הטלת דיינים לפי מה שיראו דיינים שהיה דרכו של מן לקרב את זה יותר מזה או מי שצשניהם טווב ונהג בדרכי ישרה שיש לומר זו נתכוון המת לזכות: שורא. כמו שדי צימא דמתרגמין ירה צים הטיל צים: לג למם מרעהו חסד. הממס ענמו מרעהו ממס ממנו חסדים ואית דמפקין לה מדכתיב לעיל מיניה ותושיה נדחה ממני וסמין ליה למם מרעהו חסד:

הפזותב לאשתו פרק תשיעי

* הַהוּא דְאָמַר לְהוּ: 'נְכַסֵּי לְטוֹבֵיחָה', שְׂכִיב וְכו'. אֵתוּ שְׁנֵי טוֹבֵיחָה, א שְׂכָן וְתַלְמִיד חָכֵם - תַּלְמִיד דְּחָבָה חָכֵם קוֹדֵם. קְרוֹב וְתַלְמִיד חָכֵם - תַּלְמִיד חָכֵם קוֹדֵם. אֲבַעֲיָא לְהוּ: שְׂכָן וְקְרוֹב, מֵאִי? תָּא שְׁמַע: (משלי כו) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים, שְׁנֵיהֶם שְׂכָנִים, שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידֵי חָכְמִים? ב שוֹדָא דְדִינֵי.

אלמנה ניזונת פרק אחד עשר

לג * אָמַר רַבִּי [חָיָא בַר אֲבָא, אָמַר רַבִּין] יוֹחָנָן: כָּל הַמוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְשֻׁמְשׁוֹ, פְּאֵלוּ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חָסֵד, שְׁנַאֲמַר (איוב ו) "למס מרעהו חסד", ג רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אֹמַר: אֵף פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאֵת שְׁמַיִם, שְׁנַאֲמַר (שם) "וְיִרְאֵת שְׁדֵי יַעֲזוֹב".

עיון יעקב

הרי"ף

לג רב נחמן בר יצחק אמר אף פורק ממנו יראת שמים. כי מורא רבך כמורא שמים וראוי לשמשו כעבד שלא ע"מ לקבל פרס. ונראה דרב נחמן בר יצחק לא פליג ארבי יוחנן דכל שפורק ממנו יראת שמים ממילא מרעהו. ועוד למה כתיב ויראת שדי יעזוב בוא"ו. לזה דרש למס מרעהו שממס עצמו מרעהו שלא ישמשנו ממס ומונע חסד. ונרמז מונע תלמיד לשמשו דכתיב לעיל מיניה האם אין עזרת בי ותושיה נדחה ממני וסמין ליה למס

עין יוסף

לג כל המונע תלמידו מלשמשו. אף כי ר' יוחנן אסמין זה להא דאמר ר' יהושע ב"ל דאמר כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו מ"מ איכא

תורה אגוני ומצלא

איתא בכמזכות (עו—ז): "תינא אמר ר' יוסי שח לי זקן אחד מאנשי ירושלים, עשרים וארבע מוכי שחין הן וכולן אמרו חכמים משמיש קשה להן ובעלי ראתן קשה מכולן... מכריו רבי יוחנן הזהירו מזבזי של בעלי ראתן, (זבזים השוכנים עליו, קשות להביא אוחו חולי על איש אחר, רש"י) רבי זירא לא היו יתיב בזיקיה (במקום שמנשז הרוח על שניהם, רש"י). רבי אלעזר לא עייל באהליה... ריב"ל מיכרך זהו ועסיק בתורה, אמר (משלי ה—ט), 'אילת אהבים ויעלת חן' אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא? (נכרך זהו, נדבק אללם בשעה שעוסק בתורה ומושיבין אללו ומונחם הוא שחגין התורה עליו ולא יחוק, רש"י).

והנה הדברים ז"ע. מדוע קיימים הדלי גישות בין האמוראים כדל לנהוג בבעלי ראתן, כי בעוד שחלקם חששו ביותר שחא יחוק מהם, הרי שרבי יהושע בן לוי אף נכרך ונדבק בהם, עסק בתורה ולא חשש שיוחק מחמתם, דממה נפשך, אם התורה מגינה על לומדיה, אזי יכולים גם רבי זירא ורבי אלעזר להידבק בהם כריב"ל ולעסוק בתורה.

אמנם יש לבאר ע"פ הגמ' שם להלן, דרבי חנינא בר פפא אמר למלאך המות כאשר בא לקחתו מן העולם, "איתי ספר תורה וחזי מידי דלא כתיב ביה דלא קיימתי, אמר ליה מלאך המות, מי אכרכת בבעלי ראתן ועסקת בתורה כדוה עבד איהו שהיה מסכן בנפשו לכד את התורה". מבואר דאע"פ שהתורה מגינה על העוסק בה, מ"מ יש בזה משום סיכון נפשו של העושה כן, וא"כ מיושב מדוע לא נהגו שאר האמוראים כריב"ל, שכן לא רצו או חששו לסכן נפשם.

ברם, עדיין ז"ע דאם התורה מגינה על העוסק בה א"כ מדוע יש בזה משום סיכון הנפש, ואם אכן יש בזה משום סכנת נפש היאך סיכן עצמו ריב"ל.

והנראה לומר בבאור הענין, להנה יש לחקור בהא להתורה מגינה על העוסק בה, אם הוא מדין שלוחי מצוה אינן נוזקין, דעוסק במצות ת"ת, וכדאיחא בפסחים (ח—ט), "והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן נוזקין...". או דהטעם שהתורה מגינה, הוא משום דיש סגולה ומעלה מיוחדת בתורה שמגינה על לומדיה. (כמו שיש לה סגולה מיוחדת להעלות חן על לומדיה).

וב"ל דבזה חלקו רבי זירא ורבי אלעזר על ריב"ל, דהם סוגרים דהא להתורה מגינה, הוא מדין שלוחי מצוה אינן נוזקין, (ורבי אלעזר הוא מרא דהאי שמעמחא דשלוחי מצוה אינן נוזקין), ויעוי' בפסחים (שס), דהיכא דשכיח הויקא שאני דשלוחי מצוה נוזקין, ומאחר ובעלי ראתן שכיח היזק מהם, הרי קיים חשש שיוחק אפי' יעסקו בתורה עמהם.

אולם, ריב"ל סובר דהא להתורה מגינה אינו משום דהעוסק במצות ת"ת הוא בגדר שלוחי מצוה דאינן נוזקין, אלא משום סגולה ומעלה מיוחדת דאיכא בתורה, ומעלה זו סובר ריב"ל קיימת אף היכא דשכיח הויקא, דהרי המקור ממנו למדים דהיכא דשכיח הויקא שאני, הוא מהפסוק בשמואל (א—טו). 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאלו והרגני ויאמר ד' עגלת בקר תקח בידך וגו', וברש"י שם "איך אלך למשוח את דוד ואע"פ ששלוח של מקום היה הרי היה ירא". מבואר דאף שהיה שלוח לקיים המצוה של ציווי הקב"ה מכ"מ היכא דשכיח הויקא שאני, אולם שם מיידי במצוה, אבל בתלמוד תורה אפשר דמעלתה עדיפה משאר מצוה דאף היכא דשכיח הויקא מגינה.

ויש להביא ראיה דהדין דתורה מגינה אינו מדין שלוחי מצוה אינן נוזקין, שהרי הא דשלוחי מצוה אינן נוזקין למדים (פסחים שס) מהפסוק בשמות (לד—כד)

אבל מיעוטו אינו מזיק, אלא הרגל דבר מזיקו וממיקו ואתי לאסתכוני, וכי אמרה הוינא בהדיה בסהדי דלא כייפינן, היינו שלא יהיו מצויים ומתיחדים זה אצל זה זולתי לעתים מזומנות ע"פ הרופאים, יעו"ש. הרי שפעם אחת אין סכנה, אבל במחלה שיש סכנה אפילו בפעם אחת, יתכן שאין איסור יחוד, כיון שהם ימנעו מתשמיש מחמת הסכנה שבדבר.

עוד יעוין באגרו"מ (אבה"ע ח"ד סימן סה) שדן בדבר זקן וחלש שנבטל כחותיו ואינו יכול לבא לידי קישוי, אם יש בו איסור יחוד, והעלה דמעיקר הדין היה שייך להתיר אם היה זה ברור שלא יכול להגיע לידי קשוי, אבל אי אפשר לידע זה בודאי, והרי שייך שגם בזקנים וחלושים שנתמעטה התאוה והרצון, בכל זאת איכא מציאות דיתעורר אצלם תאותם פתאם, וכמבואר בקידושין (דף פא ע"ב) בעובדא דר"ח בר אשי, דכבר עברו כמה שנים דפריש מאשתו מצד זקנתו כדפרש"י, ומוכרחין לומר דלא היה יכול להתקשות ולבעול מצד זקנתו, דאל"כ הרי היה מחוייב במצות עונה לאשתו ומ"מ הרי חזינן דהיה שייך להתאוות ולהתקשות ולבעול, רק שהיה צריך יותר עניני הרהור שיעוררוהו להתקשות שיוכל לבעול, שלכן בכל זקן וחלש יש להסתפק בזה ואסור ביחוד. אבל בזקן וחלש שהוא חולה ושוכב במטה, וידוע שלא יכול להתקשות ולבעול ע"פ רופאים מצד מחלתו, מסתבר שליכא איסור יחוד, ויש שהחולה מרגיש זה בעצמו, יעו"ש. וכן העלה למעשה בציץ אליעזר (ח"ז סימן מו), יעו"ש מה שדן עם יבדלט"א מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א.

אמנם כל הנ"ל אמור באופן שאינו יכול להתקשות, אבל בנידוננו שיכול להתקשות, אלא שיש מחלה שמרתיעה, נראה שיש איסור יחוד, ולא גרע ממה שכל אחד יודע שהבא על אשת איש חייב מיתה, ובכל זאת יש איסור יחוד.

דף עז ע"ב

מיכרך בהו ועסיק בתורה

כשנזפלים פגזים לנסוע למסור שיעור

שאלה בשנת תשס"ו כשנפלו בגליל מאות פגזים, שאל מגיד שיעור אחד, האם מותר לו לנסוע לשם כדי ללמד תורה לתלמידים?

תקמוז _____ חשוקי חמד

תשובה נאמר במסכת כתובות דף עז ע"ב רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו, [בבעלי ראתן שהוא חולי מסוכן], ועסיק בתורה. והקשה הקובץ שיעורים (אות רעז) הא כתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני, דהיכא דשכיח היזיקא לא סמכינן אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, וצ"ל דזהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד תורה שאני, וכדיליף מק"ו אם חן למעלה וכו', עכ"ל. וכעין זה כתב באהבת איתן (על גליון העין יעקב).

וכעין זה מבואר במסכת ברכות (דף סא ע"ב) תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה, אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות, אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה, אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חייך וארך ימין כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. [אמנם יעוין במהרש"א שם שביאר שר"ע הסתכן מפני שהיה שעת השמד, אך אפשר לומר שמה שביאר כך מפני שרבי עקיבא הסתכן ביותר, שעבר להדיא על גזירת המלכות, משא"כ בנידוננו שאין הסכנה גדולה כל כך].

עוד יעוין במשך חכמה (שמות כז יא) שכתב שעל תלמוד תורה דרבים צריך למסור את הנפש, ואדרבה יהושע נענש מפני שלא עסק בתורה בעת מלחמה, יעו"ש.

← **לאור** זאת מותר למגיד השיעור, לנסוע ללמד תורה גם בעת נפילת הפגזים. [ויעוין מש"כ בספר נס להתנוסס (סימן מ"ו)]. וכעין זה מבואר בחשוקי חמד (עמ"ס יומא דף לה ע"ב) בשם החפץ חיים שלצורך לימוד תורה מותר להוציא יותר מחומש נכסיו, ואינו דומה להא דאמרינן המכובז אל יכובז יותר מחומש, דזהו רק לענין צדקה ולא לענין תורה שהוא מחוייב לידע אותה והיא חייב לנצח.

להצילו, וא"כ כ"ש במאבד נשמתו לדעת שאין לו זכות לעבור מדעת קונו, חייבים להצילו, ששורש המצוה הוא הצלת חיי ישראל כרצון השי"ת וכאמור נכלל בזה חיי גופו ונשמתו.

אמנם נראה, שרק בהצלת נפשות חייב ליתן כל ממונו, כיון שאם ימות אין לו תקוה יותר, ושאינו מעובר עבירה שיש לו עדיין תקוה שיכול לחזור בתשובה. ומה שפירשו ששייך בזה הלאו דלא תעמוד על דם רעך, כוונתם מעין הלאו אבל אינו נקרא ממש הצלת חיים כפשוטו לחייב להוציא כל ממונו, אלא שמהלאו למדים שיש חיוב להציל את נשמת חברו, ולכן הוא קודם לכל צדקה כיון שיש בו מעין הלאו של "לא תעמוד על דם רעך".

מסירות נפש עבור ת"ת דרבים

ב"משך חכמה" (ס"פ תרומה) כתב וז"ל "דעל ת"ת דרבים צריך למסור עצמו למיתה ולסכן עבור זה", וראיתו, ממה שיהושע נענש על שלא עסק בתורה בעת המלחמה. ודבריו חידוש ופלא שצריך להסתכן כפשוטו עבור ת"ת דרבים.

ונראה שהגאון בעל "משך חכמה" לא נתכוון כפשוטו שמחויב למסור עצמו למיתה בשביל ת"ת דרבים, אלא נתכוון שראוי להסתכן במקום שהסכנה אינה קרובה, עבור ת"ת דרבים יותר מכל מצוה אחרת כיון שתורה מגני ומצלי וגדול זכות ת"ת דרבים. ומה עוד, שעצם הדבר שאינו מחשיב את התורה שהיא חיינו לסכן את נפשו עבורה, זה גופא היה קטרוג גדול בעת הסכנה במלחמת יהושע, וכמבואר במגילה (ג): ע"ש ודו"ק.

וכפשוטו נראה, שאף שהיו טרודים בעסקי המלחמה, מ"מ אדרבא, כיון שהשטן מקטרג בשעת סכנה ע"כ בעת מלחמה היה לזוהר

אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקו"נ. ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאורייתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמש, אך לכבות הנר בבית אפל יש להחמיר שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקו"נ ואין כאן גורם בטוח לפיקו"נ במצב הנוכחי דיש כאן יותר מתלתא מי יימר.

ומוסיף החזו"א ובכלל צריך זהירות יתירה בהיתר פיקו"נ בדברים שאין הפיקו"נ לפנינו אלא בעתיד, ואם באנו להפריז על המדה יפתח כל החנויות בארצות הגולה בטענת הפסד כל הפרנסה ויבוא לפיקו"נ, וצריך לשקול במאזני צדק, ובכלל אם הנידון לביטול השבת הוא כחילול השם ובחילול השם יש לדון יהרג ואל יעבור, וגם זה צריך שיקול הדעת עכ"ל.

הוצאת כל ממונו עבור קירוב רחוקים

כתב ב"מנחת חינוך" (רל"ט), שיש חיוב להוכיח את חברו כדי למנוע מלעבור על איסור, גם מכח ד"לא תעמוד על דם רעך", דלא גרע מטובע בנהר, שאם חייב להציל את חיי חברו כ"ש שחייב להציל את נשמתו. ותמוה, שהרי לרוב הפוסקים חייב לתת כל ממונו כדי להציל את חיי חברו, ואם כן לא מצאנו ידינו ורגלינו, שהרבה פעילים העוסקים בהצלת נפשות ליהדות, טוענים שפועלים נפלאות, ועם עוד כסף נוכל להציל עוד, ונמצא לפ"ז, שכל אחד חייב מדינא לתת לזה כל ממונו. ואין לומר שאנו פטורים משום שהם פשעו בעצמם, וכדעת המנ"ח שאין חיוב להציל את המאבד עצמו לדעת וכדין אבידה מדעת שפטור מלהשיב, שכבר דחו האחרונים את דבריו, שרק בממון נאמר דבר זה כיון שהוא בעלים על ממונו, משא"כ כשמאבד את חיו שאינו שלו חייבים

בזה מאד, ולפיכך, כלילה שלא לחמו ראוי היה להם ללמוד תורה ברבים שתורה מיגנא ומצלי. וכן נהג מו"ר הגר"מ שניידער זצ"ל בעת שפחדו ורעדו שהנאצים ימ"ש יכנסו ללונדון, שדרש מתלמידי הישיבה שחייבין לזוהר ללמוד בהתמדה כיון שהוא זמן סכנה, ויש להתחזק מאד בלימוד תורה דרבים, שהוא חשוב ויקר להקב"ה ובזכותה ניצל, ואם לא ח"ו עלולים להסתכן כפשוטו.

← **שוב** הראוני לדברי ה"קובץ שיעורים" (כתובות סופ"ז) גבי עובדא דריב"ל דהוי מיכרך בבעלי ראתן ועסיק באנרייתא, והקשה דהלא מבואר בגמ' דהיכא דשכיח הזיקא לא סמכינן אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, ותי' דצ"ל דזהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד התורה שאני וכדיליף מק"ו אם חן מעלה וכו'. ומיהו אפשר לחלק דהיינו לענין סכנת מחלה שהוא כבידי שמים, שאז י"ל שכח התורה מעלת חן ומצילתו, וגם די"ל דלזה צריך קדושת התורה בדרגת ריב"ל.

ואנב שמעתי ממשפחתי במינסק ברוסיה, שכשהקומוניסטים שלטו, גזרו שאסור ללמוד תורה ברבים ובמיוחד ת"ת וישיבות, והיהודים הקומוניסטים [יבסקציה] הם שהשגתו שהגזירה תקיים כרצונם, וגדולי ישראל ראו בכך גזירת שמד, ופסקו שיש ללמוד תורה בסתר ובהחבא, על אף שידעו שיש בזה סכנת נפשות, שכאשר גילו את הלומדים הכו וגירשו אותם לסיביר, שדעתם היתה שצריך לזה מסירות נפש, כיון שקיום התורה והדת תלוי בזה. וכך החזיקו מעמד כמה שנים בנס, עד שתפסו אותם ולקחו לבתי מאסר והגלום לסיביר. ויזכר לטובה הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שחיזק אותם עד שעזב את רוסיה, וכן הגאון רבי אברהם אליהו מייזלס זצ"ל שעמד בראשות הישיבה עד שהגלוהו לסיביר לשנים רבות, וכן מי שנהל את הכל במסירות נפש עד שבא ארצה הלא הוא רבי יהושע צימבליסט

זצ"ל, ייזכרו כולם לטובה עם כל העוזרים והמשתתפים שקידשו שם שמים.

ודע שבאסיפת מחאה כאן נגד אלפי טמאים שצעדו ברחובות עיר קדשינו להכריז נגד אלקים ותורתו ולהודיע, שאין אנו משועבדים לתורת משה ר"ל, הוריתי שחייבין לצאת ולהפגין לכבוד אלקינו ית"ש, ונשאלתי הלוא מחו כבר לפני שנה ושנתיים ולא הועיל ולא צריך יותר, והשבתי שיש חילוק בין יחיד שעובר עבירה שחייבין להוכיחו רק עד שיכנו או יקללנו, אבל ציבור שמרימים ידם נגד תורת משה, שזהו חירוף וגידוף, מבואר ברמב"ם ב"מורה נבוכים" שדינם כעיר הנדחת שחייבין ללחום נגדם ממש, ולא דוקא באיסור ע"ז בלבד ע"ש, ולכן חייבין מן הדין עכ"פ למחות לכבוד אלקינו ית"ש.

וכתב הרמב"ם לחכם אחד, שלא רצה לומר על חטא שחטאנו לפניך בגילוי עריות, כיון שהוא יודע בעצמו שלא עבר מעולם בחטא גילוי עריות, והשיב לו הרמב"ם שיש לכל עבירה ועבירה שרשים וענפים וענפי ענפים שמתפשטים עד בלי תכלית, ואף אם לא נכשל בעריות עצמם, מ"מ נכשל בענפי ענפים דעריות, עי"ש. ודע, שהרי אם אינו מוחה כדין נחשב כאילו עצמו עבר, וזהו גם אחד מהענפים של גילוי עריות.

וגמרא מפורשת היא בשבת (נה.). שאף שהיו צדיקים גמורים נענשו במיתות קשות ואכזריות על שלא מיחו. ואף אם לא יועיל, מפורש בגמרא שם שכיון שרק הקב"ה יכול לדעת אם יועיל או לא, אבל הם אי אפשר להם לידע, לכן נענשו על שלא מחו (ובמחאה אפילו במעט ב"ה נתקדש שם שמים, וסיפרו לי שכמה מהשוטרים כששמעו קול הצעקות ובכיות במחאה, התפעלו היאך עם קדוש צועקים ובוכים על שאחרים ממרים באלקים!).

להצילו, וא"כ כ"ש במאבד נשמתו לדעת שאין לו זכות לעבור מדעת קונו, חייבים להצילו, ששורש המצוה הוא הצלת חיי ישראל כרצון השי"ת וכאמור נכלל בזה חיי גופו ונשמתו.

אמנם נראה, שרק בהצלת נפשות חייב ליתן כל ממונו, כיון שאם ימות אין לו תקוה יותר, ושאינו מעובר עבירה שיש לו עדיין תקוה שיכול לחזור בתשובה. ומה שפירשו ששייך בזה הלאו דלא תעמוד על דם רעך, כוונתם מעין הלאו אבל אינו נקרא ממש הצלת חיים כפשוטו לחייב להוציא כל ממונו, אלא שמהלאו למדים שיש חיוב להציל את נשמת חברו, ולכן הוא קודם לכל צדקה כיון שיש בו מעין הלאו של "לא תעמוד על דם רעך".

מסירות נפש עבור ת"ת דרבים

ב"משך חכמה" (ס"פ תרומה) כתב וז"ל "דעל ת"ת דרבים צריך למסור עצמו למיתה ולסכן עבור זה", וראיתו, ממה שיהושע נענש על שלא עסק בתורה בעת המלחמה. ודבריו חידוש ופלא שצריך להסתכן כפשוטו עבור ת"ת דרבים.

ונראה שהגאון בעל "משך חכמה" לא נתכוון כפשוטו שמחויב למסור עצמו למיתה בשביל ת"ת דרבים, אלא נתכוון שראוי להסתכן במקום שהסכנה אינה קרובה, עבור ת"ת דרבים יותר מכל מצוה אחרת כיון שתורה מגני ומצלי וגדול זכות ת"ת דרבים. ומה עוד, שעצם הדבר שאינו מחשיב את התורה שהיא חיינו לסכן את נפשו עבורה, זה גופא היה קטרוג גדול בעת הסכנה במלחמת יהושע, וכמבואר במגילה (ג): ע"ש ודו"ק.

ובפשוטו נראה, שאף שהיו טרודים בעסקי המלחמה, מ"מ אדרבא, כיון שהשטן מקטרג בשעת סכנה ע"כ בעת מלחמה היה לזיהר

אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקו"נ. ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאורייתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמש, אך לכבות הנר בבית אפל יש להחמיר שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקו"נ ואין כאן גורם בטוח לפיקו"נ במצב הנוכחי דיש כאן יותר מתלתא מי יימר.

ומוסיף החזו"א ובכלל צריך זהירות יתירה בהיתר פיקו"נ בדברים שאין הפיקו"נ לפנינו אלא בעתיד, ואם באנו להפריז על המדה יפתח כל החנויות בארצות הגולה בטענת הפסד כל הפרנסה ויבוא לפיקו"נ, וצריך לשקול במאזני צדק, ובכלל אם הנידון לביטול השבת הוי כחילול השם ובחילול השם יש לדון יהרג ואל יעבור, וגם זה צריך שיקול הדעת עכ"ל.

הוצאת כל ממונו עבור קירוב רחוקים

כתב ב"מנחת חינוך" (רל"ט), שיש חיוב להוכיח את חברו כדי למנוע מלעבור על איסור, גם מכח ד"לא תעמוד על דם רעך", דלא גרע מטובע בנהר, שאם חייב להציל את חיי חברו כ"ש שחייב להציל את נשמתו. ותמוה, שהרי לרוב הפוסקים חייב לתת כל ממונו כדי להציל את חיי חברו, ואם כן לא מצאנו ידינו ורגלינו, שהרבה פעילים העוסקים בהצלת נפשות ליהדות, טוענים שפועלים נפלאות, ועם עוד כסף נוכל להציל עוד, ונמצא לפ"ז, שכל אחד חייב מדינא לתת לזה כל ממונו. ואין לומר שאנו פטורים משום שהם פשעו בעצמם, וכדעת המנ"ח שאין חיוב להציל את המאבד עצמו לדעת וכדין אבידה מדעת שפטור מלהשיב, שכבר דחו האחרונים את דבריו, שרק בממון נאמר דבר זה כיון שהוא בעלים על ממונו, משא"כ כשמאבד את חייו שאינו שלו חייבים

ספר חמירים

רי"א 421

מוזנות [ו] ולאדם הראשון שחטא בעמל שנאמר (תהלים ק"ד י"ד) מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודה האדם וכל מלאכת מצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים אל יבטל עסק תורה בעבודה [ז] אא"כ יהיה חילול ה' אם לא יעשנה. וכל מצוה הנאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה [ח] כמו לשמח חתן ויש שם פריצים ויודע שבלא פריצות אינה יכולה להיות ואי אפשר בלא הרהור או מלאוה כנשים אל יהיה שם. ואם יהכבד אדם בקלון חבירו שיש לו כבוד שאדם חשוב יהיה בסעודה ולאותו אדם יהיה בושת או יצטער שישב שם יהיה עון לבעל הסעודה [ט] אמ"י שהלך זה שהיה לו בושת אלא שהיה ירא שמים והיה ירא שלא יכעום אם לא ילך :

התקנה. **ישנים** אדם על לבו הרי אדם שהוא רחוק מנניו וננותיו אם יתאוה לראוהם או הם יתאוו או בשביל אשה ילך למרחוק אחרים בשביל חיי שעה וכ"ש שצריך לילך למרחוק ללמוד תורה או אם אין הלמידו יכולים לילך אצלו ילך הוא אצלם [א]. או שצריך לעשות שלום שצריך לדרוף שם שנאמר (תהלים ל"ד ט"ו) בקש שלום ורדפיהו [ב] ואמרו לרב לבא אחר התלמוד לעיר מקלט [ג] :

התקנה. **מי** שהלך למרחוק ללמוד והדרך משובשת כי יש לכסמים בדרכים ונזלים וחסמים ותופשים והורגים ומוסרים אותו עד שיפרוהו הקהילות על זה נאמר (קהלת ז' ט"ו) יש צדיק אובר בצדקו שהיה לו להמתין מעט רגע עד יעבור זעם ולא יגרום שיהרג שהרי שמואל אמר (ש"א ט"ז ב') ושמע שאול והרגני ואין ליטר שלוחי מצוה אינן גויקין כדאמרינן [א] במקום שמצוי חזק שאני על זה נאמר (תהלים קי"ט קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך. ואם יתפסוהו שמוא יעשו לו שאינו יכול לסבול (א) ולכסור ולדמיר או יגרום שיפרוהו הקהלות הרי מעליו עפיו כאלו גורם רעה לעצמו ולאררים שדרי אברו [ב] למה לא נהפרכמו שמתם של מלשה הנבורים לפי שנמרו עצמן למהה לשאול הלכה על דוד הרי שאין

פירוש

תתקנה. (א) ר"ל שעי' יסורין ימסור מסון ישראל ביד גוי או ח"ו ימיר

מקור הסדר

ע"ב. [ה] עיין עירובין ט"ז ע"ב. [ו] עיין קדושין פ"ב י"ב. [ז] עיין מוע"ק ט' ע"ב. [ח] עיין ירושלמי חלה פ"א ה"א אין עבירה מלוה ומלוה הבאה בעבירה הועבה עיין סוכה ל"ע ע"א וב"ק ל"ד ע"א ובכוס' ב"ק ס"ז ע"א ר"ה אמר עולא ובע"י ברכות ח"ז ע"ב. [ט] עיין מגילה כ"ח ע"א לא נתכדתי בקלון חבירו כהא דר"ה וכו' וא"י לא איהייקרי הנא בזילותא דילך לא ניתא לי.

התקנה. [א] **עיון** חטנית ז' ע"א. [ב] עיין ויק"ר פ"ט ט' ונד"א זומא פ' השלום אמר חזקיה גדול הוא השלום שכל מלוה כבטורה כתוב בסן כי הראה כי הפגע כי יקרא כי הבנה ככבאה המלוה לידך אהה זקוק לעשות אבל השלום מה דהיב בו בקש שלום ורדפיהו נקשה נמקומך ורדפיהו מוקום אחר. [ג] מכות י' ע"א. התקנה. [ה] **בסחים** ח"י ע"ב. [ב] ב"ק ס"א ע"א. [ג] יומא פ"ה ע"ב ועיין ברדב"ז ח"ד ס"י ל"ב (נדפוס וורשה אלף קס"ב) דהיינו בשב אלו

וכשפורשים ממנה יש לה ח"ו בזיון ועלבון, וזהו פירושא דעץ חיים היא למחזיקים בה וגו', וכן פירש שם ענין לשמה, היינו למען התורה ממש, עיי"ש דברים נחמדים וקדושים, וכבר נתבארו הדברים בארוכה במקו"א בספרנו *), וכשאדם עוסק בתורה בהכרח יש לו שייכות עם מציאות התורה עצמה ששורשה למעלה מכל העולמות, ולפיכך גם אנו בריחוקינו שייכים אנו לזה. ומזה יש עוד להתבונן מהו גודל החיוב על בני תורה להיות מעשיהם מתוקנים, שהרי אם בן תורה שקוע ח"ו בחטא, כמה הוא גורם בזה בזיון לתורה ח"ו, והרי זה דומה כאילו בא אליו המלך לבקרו והוא מכניסו למקום מלוכלך שבביתו. וביותר צריך להיזהר מכל מה שמפסיד ערך תורתו, ושנינו באבות (פרק ג' מש' י"ז): אם אין תורה אין ד"א ואם אין ד"א אין תורה, ופירש הגר"ח ז"ל, אם אין לו תורה א"א להיות לו ד"א, ואם אין לו ד"א התורה תהיה לו ללא הועיל והיא כמיותרת, דבזה הרי מאבד חשיבות האדם, ואין זה כבוד לתורה, ואז אינה מועלת לו [ומה"ט כבוד התורה דיחיד חמור מלימוד התורה (מגילה ג, ב)], וצריך להרגיש בעצמו חשיבות בכל תהלוכותיו, לכבוד התורה.

האדם נידון לפי דרגתו, ב'

(א) אמרו בכתובות (עו, ב): מכריז ר"י הזהירו מזבוכי של בעלי ראתן, ר"ז לא הוה יתיב בזיקה, ר"א לא עייל באהליה, ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה, ריב"ל מכרך בהו ועסיק בתורה, אמר אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא וכו', ר"ח בר פפא שושביניה הוי וכו' א"ל אייתי ס"ת וחזי מי איכא מידי דכתיב ביה דלא קיימתי, א"ל מי אכרכת בבעלי ראתן ואיעסקת בתורה, [ופרש"י כדהוי עביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבוד את התורה], ואפ"ה כי נח נפשיה אפסיק ליה עמודא דנורא בין ידיה לעלמא וכו'. הרי מפורש בכאן שהיתה עליו תביעה שלא עבד כדריב"ל, שלא אכרך בבעלי ראתן, ולא רק תביעה אלא טענה שעבר על מה שכתוב בתורה, שהרי זו היתה תשובת מה"מ על טענתו שקיים כל התורה כולה, וממה שאמרו ואפילו הכי אפסיק עמודא דנורא וכו', משמע שבאמת היתה עליו תביעה בענין זה והיה מקום למנוע ממנו כבוד זה, ומ"מ זכה. והדבר מבהיל למתבונן, שהרי אין זו הלכה בשום מקום, וגדולי חז"ל הרחיקו את עצמם בתכלית מכך, כמבואר כאן, וגם יש בזה חיוב של ונשמרתם לנפשותיכם, אך ריב"ל חידש מדת חסידות עליונה כזו, ובמידת הבטחון סמך על הגנת התורה שלא יזוק, אף דמאד שכיח היוקא [כמבואר שם מגודל מעלתו ומה שאירע עמו], ומ"מ ענין כזה הוא תביעה גדולה, ולא עוד אלא שיש בזה תשובה על טענתו שקיים כה"ת, והיינו שמאחר ולא עשה כן הרי לא קיים מה שכתוב בתורה, והענין מבהיל ומפליא *).

* עיין לעיל במאמר כבודה של תורה.

** והנה בפשוטו הביאור בזה הוא, שכל עניני חסידות ומעלות פרטיות הכל נמצא בתורה כתוב מפורש, שהרי מלאך המות טען ע"ז שלא קיים מה שכתוב בתורה, ומה"מ מלאך הוא ואינו משקר, אך תפקידו למצוא צד החוב, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו, ומלאך רע בע"כ עונה אמן, וכדמצינו באיוב ששמע הקב"ה לטענות השטן וניסהו בנסיונות קשים, והדברים ארוכים, וא"כ כשיש לו טענה סימן שיש חסרון,

(ב) ונראה בהסברת הענין, דכל דיני התורה, צווייה ואזהרותיה, וכל הכתוב בד' חלקי שו"ע, הם שווים לכל ומחייבים את הכל, ובכלל זה גם חובות הלבבות ועניני דעות ומידות, ואפילו אהבת ה' שהיא דרגה גבוהה, היא ג"כ מ"ע כללית על כל ישראל, וכל אחד מישראל חייב בה, אך כ"ז הוא בבחינת דרגה ראשונה שיש בה גילוי להיכן הרצון הגבוה והשאיפה העליונה נוטים, ואחרי זה יש חיוב לעלות מעלה מעלה, ואצל כל אחד לפי הדרגה שעומד בה באותה שעה, יש לו אותה חובת עליה מעלה מעלה ממש, והנה החיובים שבתורה הם הכוללים כל אדם בכל מקום ובכל זמן, [וזולת היכא דההלכה עצמה מתרת כגון פקוח נפש, עדל"ת, או בתק"ח לפי תנאי גזירתם וכיוצא בזה], והדרגות והעבודות שלמעלה מזה הכל לפי מה שהוא אדם, היינו לפי מדרגתו, אבל הוא ג"כ חיוב גמור למי שכבר שייך לעבודה זו, כי האדם נברא לעליה בלתי פוסקת, אורח חיים למעלה למשכיל וגו', אורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור וגו', וזהו עצם חיובו ותכליתו של האדם.

והנה ריב"ל קיים עשה דכבוד התורה בתכלית, במעשה, במחשבה, ובאהבה גדולה, ולא חס על כל טורח וקושי שבעולם, עד שהגיע לדרגה זו לסכן נפשו לכבד את התורה, כלשון רש"י, [וההיתר הוא ע"י מדרגת הבטחון ואמונתו דתורה אגוני מגנא גם באופן כזה], ובמדרגתו הרי זה עשה דכבוד התורה, שהיא מ"ע חמורה, כמפורש בכמה דוכתי: עשה דכבוד התורה עדיף, (בפ"ד דשבועות ובפ"ק דמגילה ג, ב) [מלבד מה שמרומז באורייתא כל הפרטים ופרטי פרטים בזה וכנ"ל], אך מובן דקיום העשה באופן זה הוא רק למי ששייך לדרגה זו, היינו דקיים בכל כוחו ובכל האופנים עד כדי מצב של הסתכנות, וגם מדרגת בטחונו ומדרגת תורתו היא באופן גבוה כמו שהיה לריב"ל, ואז זהו עשה דכבוד התורה גם במצב זה, ונכנס בגדר העשה דכתיבא באורייתא [ומי שאינו במדרגה זו, יתכן מאד שאסור לו לעשות כן מחשש סכנה, אבל לדידיה ולפי מצבו היה מחוייב לעשות כן]. וזהו דתבע מה"מ לרחב"פ, שהיה במדרגה שקיים כה"ת בדרך חסידות עליונה מאד, ועד גבול זה קיים גם בנוגע לכבוד התורה, ומצד חיוב העליה היה חייב גם בכך, והסכימו חז"ל על התביעה, מדאמרו: ואפ"ה וכו'.

(ג) וזה הענין דכ"א מחוייב לפי דרגתו מבואר בירוש' תרומות (פ"ח ה"ד): דאי: עולא בר קושב תבעתיה מלכותא, ערק ואזיל ליה ללוד גבי ריב"ל, אתון ואקפון מדינתא, אמרו להן אין לית אתון יהבון ליה אנן מחרבין מדינתא, סלק גביה ריב"ל ופייסיה ויהביה לון, והוה אלי' זכור לטוב יליף מתגלי עלוי ולא אתגלי, וצם כמה צומין ואיתגלי עלוי, א"ל ולמסורות אני נגלה, א"ל ולא משנה עשיתי, א"ל וזו משנת חסידים. – והרי אף שעשה כדן המשנה [והיה בזה משום הצלת נפשות, וכבר שקלו וטרו אם מותר להחמיר בכה"ג, ולזה הצד שאסור להחמיר, צ"ל דהתביעה היתה שהיה צריך להיעשות על ידי אחר ולא על ידו, וכ"ה בפ"מ], והתביעה היתה רק שממדת חסידות היה לו להימנע מזה, שהרי אמרו לו וכי משנת חסידים היא זו, והיינו שכיון שאין זו משנת חסידים הרי לגבי לא שייך דין המשנה, דלגבי חסידים אין זו משנה, והיתה עליו תביעה חזקה כ"כ, עד שאמר לו בלשון חזקה כ"כ: וכי

הרי מוכח שטענתו שלא קיים מה שכתוב היתה טענה, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, וידוע שהגר"א ז"ל הראה כל דברי חז"ל בנגלה ובנסתר הכל מפורש בתורה בלי דוחק כלל. אכן אף שהאמת הוא כן מ"מ הביאור בגמ' הוא כפי שמבואר בפנים.

המסמא את עינו וכו'. (שם). ת"ר המסמא את עינו
 נופני שמראה דבר הרע וכו' אינו נפטר מן העולם
 בעצמו כדי להגיע כונתו עד שיבא לידי כך וכו'.
 ולטובתו, ומפני שעשה
 כ' עשה כמו זה בעצמו נעשה לו כמו שמבקש כך יראה
 נכון.

פרק המדיר

(ע"א ע"ב). כלה בבית חמי'. מבואר בפסחי' (פ"א א').

דספד יספודוני' וכו'. (ע"ב ע"א). מאי והחי יתן
 וכל זה, מפני כי מי אל לבו דברים של מיתה
 שעשה חסד ראוי לתשלום דספד יספודוני'.
 גמול לגמרי, בפרט החסד

שעושי' למת הוא חסד גמור שאינו עומד לתשלום
 גמול, לכך יש להיות נפרע כפי הגמול שעשה כך
 יהיה נגמל עמו. ודבר זה מבואר, כי בעל מדה זאת
 דבק בו ית' במה שהוא משפיע הטוב, ומה שעושים
 למת הוא הטוב הגמור ולכך דבק בו ית' לגמרי במה
 שהוא ית' משפיע הטוב הגמור, ולכך בעל המדה
 הזאת כפי המדה אשר פעל ועשה ודבק בו ית' במדה
 הזאת הוא נפרע, ודבר זה אין שייך במדות אחרות
 במדת של גומלי חסד. ובשביל זה עני אותיות
 יגן, כי יש יען וגמול כאשר עושה עם העני הן
 לטוב הן לרע, אם לטוב שהש"י משלם שכרו ואם
 אינו נותן ג"כ יש יען וגמול לה.

ויש לפרש ג"כ כי [אם] עשה הטוב למת שפגע בו
 מדת הדין וקבל המיתה, ומפני שפגע בו מדת
 הדין גם מדת הדין מחייב כפי מה שעשה למת כך
 ישלם לו, ומדת דינו של הקב"ה לפרע במדה שאדם
 מודד מודדין לו, וזה מתחייב מצד הדין הגמור שיהיה
 לו לגמרי כפי מה שעשה ולכך אמר דיספוד וכו',
 וכל אלו דברים שזכר מדת הדין מחייב (המת)
 [שיהיה] נפרע כפי מה שעשה. ועוד כי מה שעושה
 למת הרי אין המת בעל תשלומין ותשלומין זה על
 הש"י לשלם לו, כדכתיב (משלי י"ט) מלוה ה'
 חונן דל וגמולו ישלם לו, כי זה שמלוה את הדל
 היינו שעושה חסד למת כי אין דל יותר מן המת,
 והטוב שעושה לו נחשב כאלו מלוה הש"י, ומאחר
 שעל הש"י לשלם כאלו הלוח לו הרי כל לוח צריך
 לשלם מה שהלוה לו ולכך דיספוד וכו' *.

וחד מינייהו עדיף כתרי (ע"ה ע"א). וחד מינייהו עדיף
 מיגן, פ"י שיש להם כתרי מיגן.

* ע"י נתיב גמ"ח פ"ג.

זכות השכלי, דאורא דארץ ישראל מחכים (ב"ב)
 קנ"ח ב'.

וחד מיגן כי סליק להתם. (שם). אמר רבא וחד מיגן
 נראה מפני שהיה כחם כי סליק להתם עדיף כתרי
 לתורה יותר שהיו בעלי
 בשר יותר, ולפיכך כאשר

עלו לא"י היו מעמיקים יותר בחכמה, כי אשר הם
 בא"י הם דקי הטבע ולא היו יכולים להעמיק כ"כ
 בחכמה שאין כחם על זה, ולכך אמר ר' יוחנן (ב"מ
 פ"ד א') חילך לאורייתא אבל בכל אינם דקי הטבע
 ולפיכך היו יכולים להעמיק.

מ"י איכרכית בבעלי ראתן (ע"ו ע"ב). א"ל מי איכרכית
 ועסקת בתורה. פ"י כי בבעלי ראתן ועסקת בתורה.

הדבקות לתורה הוא
 שמציל אותו מן המיתה, שהתורה היא כולה חיים,
 ולכך היה נצול מן המיתה, ואין זוכה לדבר זה רק
 אדם אחד. ומה שאמר דאיפסיק לי' עמודא דנורא
 וכו', פ"י דבר זה, כי העמוד של אור מורה כי הוא
 נבדל מן בני אדם לגמרי, ובחיייו היה לו שתוף מצד
 הגוף, אבל כאשר כבר מת אפסיק' ליה עמודא דנורא
 מורה שהוא נבדל מבני אדם ואין דומה לו, ולכך
 היה מפסיק עמודא דנורא, ומה שאמר דגמירא דלא
 אפסיק' עמודא דנורא אלא או לחד או לתרי בדרא,
 טעם זה כי עמוד האש אשר הוא מפסיק מורה על
 שהוא נבדל מן הכלל, וכל כלל אפשר שיש בו אחד
 או שנים נבדלים, אבל שלשה אי אפשר כי שלשה
 נקראים רבים, ומפני שנקראים רבים אין זה נבדל
 כי לא יקרא נבדל כאשר יכללו הרבה בענין אחד,
 ולכך אחד או שנים שייך לומר בהם שהם נבדלים
 ואינם נכללים בכלל ועליהם שייך לומר (עליו) כי
 הם נבדלים מן הכלל, אבל שלשה או ארבע אין
 לומר כי הם נבדלים.

ומה שאמר עשה בשביל חכמים שראוי לנהוג בהם
 כבוד ולא אסתליק, עשה בשביל כבוד אביך
 שראוי לנהוג כבוד באביו עשה בשביל כבוד עצמך
 ואסתליק, ורצה בזה כי לא היה ראוי שיסתלק וכל
 זה לפי שהיה נבדל מן כל שאר בני אדם עד שאף
 לאביו לא היה לו שתוף כלל והיה נבדל ממנו במעלתו
 שהיה לו עד שהיה נבדל מהכל, וכל אלו דברים
 בשכל בלבד להורות על הפלגת קדושתו. ומה שאמר
 דנקטי' בקרנא דגלימא, ר"ל כי לא היה הכח למלאך
 המות על ריב"ל כי אם דבר מה, אבל שיהיה לו
 כח לגמרי עליו דבר זה לא היה לו כח, ולכך אמר
 דנקטיה בקרנא דגלימא.

מפכת

דרף ע"ז ע"ב

כתובות

שכה

מה קושיית הגמ' הא במתני' לא קתני אלא דברים שלה יש גם תביעה בזה ושייך לגבה משא"כ אלמנה לכה"ג דזה תביעת ב"ד, וצ"ל דזה מה שביארנו הוא רק לפי המסקנא אבל לפי ההו"א לא נחית הגמ' לזה אלא דבסברא דמתני' בבעל מום משום תביעת ב"ד נגעו בה, והנה קשה דהא יש גם הא דאמרינן ביבמות שטוענת שרוצה במרא וחוטרא לידה, ועי' בתוס' ריש המדיר (ד"ה יוציא) דהתנא לא מנה אלא בכה"ג שיש בזה תנאי וכסבורה שיכולה לקבל עיי"ש.

ריב"ל מיכרך ועסיק ב"י ולכאו' הא הוה סכנה גדולה כמבואר דאפילו מביעי דמבואה חשש, וא"כ איך נכנס ריב"ל לסכנה, וזה אפילו לא להציל אותם בזה אלא סתם ולא הצלה כלל, ואיך עשה זאת, ומבואר הכא דלריב"ל דעסק בתורה לשמה ובקדושה וטהרה, לא הוה סכנה כלל ולא מיקרי נכנס לכלל סכנה כלל וכלל, משא"כ אחד שלא כ"כ זהיר בזה ודאי לכלל סכנה נכנס.

אי איתשל וכו'. דאי מיתשל הוי מיתשל אף עתה, עי' מהרש"א.

והנה קשה דאמרינן בנדריים כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו

קרבן, וחזינן דגריעותא הוא לקיים, ועדיף למיתשל, ונראה דחלוקה שבועה שצריך לקיימה, ויש זלוזל בשם השם אם מתשיל עלה, או י"ל, דמיירי בשבועה לדבר מצוה דנשבעתי ואקיימה. (עי' קוב"ש).

נראתה הקשת בימך וכו'. ולכאו' קשה הא קשת הוה מדרך הטבע כשהשמש זורחת ביום הגשם והוה רק אות וכגל ומצבה, אבל אין זה שינוי מדרך הטבע וא"כ מה שאלו, ותי' השל"ה בשם הרמ"א דהרי בגשמים סימן ברכה כשיורדים ב"לילי" רביעי ושבת, וא"כ זה שאלו אי בימיו נראתה דהיינו שע"כ ירדו גשמים ביום בשעת השמש וזה לא הוה לי' להיות.

אלא סבר לא אחזיק טיבותי לנפשי. והיינו שמותר לשקר שלא להחזיק טיבותי, ולכאו' הא בדורו היו עוד קדושי עליון כר' יוחנן ועוד, וא"כ מה צריך לשקר הא יכול לומר דמחמתם לא נראתה, ונראה לבאר דודאי אפשר דבמקום אחד יהא נראה ובמקו"א לא יהא נראה, דכל מקום ומהלכיו שלו, ובמקומו של ריב"ל לא נראתה, ור"י ואחרים היו במקו"א, א"כ ע"כ מחמתו הוה ומשו"ה הוצרך לשנות.

ה) ושם נשדי חמד הביא לסקר ראשית בכורים [להג"ר זללאל הכהן מוילנא] שכתב להודיע לדורות עולם שנמו במקומו ג' פעמים בזמן המגיפה ולא ארע דבר ולכן חייבים כולם ללוס ביוה"כ בזמן מגיפת החולירע וח"ו להקל בזה, - ואפשר דמה"ט ילאו אז הבית דין שבראשו כנגד הוראת הגר"י סלנטר, שהרי לשיטתם גם החולים חייבים ללוס, וזדאי שכל אופן אין מקום להחיר לבריאים משום חשש שיומו החולים, והגר"י סלנטר שהחיר בזה אפשר דנקט דכיון דע"פ הרופאים הוה סכנה עלינו למיזל בתרייהו ומה שמ"מ ארע כמה פעמים שנמו כולם ולא ארע שום נזק היינו משום דשומר מנזה לא ידע דבר רע, וה' ישמור רגלי חסדיו, אבל מ"מ אין סומכין על הנס ואסור ללוס בנגון דא משום דהוה בחזקת פקו"נ.

ו) ובשו"ת החתם סופר בליקוטים חלק ו' סימן כ"ג הביא שדעת הרופאים דגם לבריאים אסור ללוס בשעת המגיפה כי יש לחוש שאם ילוס יחלש ואז מדבקנו הרעה מהאיר

שבעיר שמלא חולי, וועיין בביאור"ה סימן תקנ"ד סעיף ו' דהביא כיוצא"ז מספר פתחי עולם דנמקום שהמגיפה "בועס" שלא יזומו כלל עיי"ש], ולפ"ו י"ל דמה שהגר"ס ז"ל אמר שגם הבריאים יאכלו, אין הטעם משום החשש שמא יזומו החולים [וכדהביא במועדים וזמנים], אלא דהבריאים מנד ענמם סכנה להם ללוס, והבית דין דוילנא נקטו שאין סכנה דבדר וכאמור בראשית בכורים, והגר"ס נקט דעלינו לשמוע לרופאים המזהירים שלא ללוס ואין סומכין על הנס, והנה בראשית בכורים כתב דיש אנשים שהזיק להם הלוס, והוא משום שלא נזרו כשאלו קודם ואחר הלוס, ולפ"ו יתכן דהגר"ס ז"ל ידע דלאו כו"ע ישגו ויזומו כראוי באכילתם קודם ואחר הלוס וזדאי דיש אנשים בעיר שישתכנו, ולכן החיר לאכול לכולם, והבית דין דוילנא לא ס"ל להחיר לכולם לאכול משום אותם האנשים אשר פושעים בנפשם ולא נזריים כראוי באכילתם, [ויעיין בביאור"ה בסימן תרי"ח סעיף א' ד"ה חולה שהביא לפלוגתא דהאחרונים הנ"ל אם ללוס בזמן מגיפת החולירע].

ב. לבקר חולה כשיש חשש להידבק ממנו

ז) שנינו בכתובות ע"ב, אמר רבי יוסי שח לי זקן אחד מאנשי ירושלים כ"ד מוכי שחין הן ובעלי ראתן קשה מכולם, מכריו רבי יוחנן הזהרו מזובי בעלי ראתן, רבי זירא לא הוה יתיב בזיקה, רבי אלעזר לא הוה עייל באהליה, רבי אמי ורב חסי לא הוה אכלי מציעי דההוא מבואה, ריב"ל מכריך ביה ועסיק בחורה דמורה אגונא ומללא, ופירש"י דריב"ל נדבק אלס בשעה שעוסק בחורה ומושיבין אללו ומוצטח שחגין המורה עליו ולא יחוק, - והנה הגם דמורה מנגא ומללא אסור לאדם להכניס עמו לסכנה ולסמוך על זאת, וכלל זאת בהא דאמרין בתענית כ"ב דאין סומכין על הנס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, וכמו"כ דדינא דשלוחי מלוה אינו ניזוקין במקום דשכיח היקא לא סמכין אינסא וכמבואר בקידושין ט"ב, ג - אמנם יתכן דהשחין דבעלי ראתן אין בזה משום סכנת נפשות ורק לער גדול הוה, וליכא בהא לאזהרה דונשמרתם לנפשותיכם ולכן היה מותר לריב"ל להתעסק עמהם בחורה ולבטוח שלא יארע לו נזק, ושאר אמוראי לא רצו לבטוח ולסמוך על תורתם ולא היו חייבים לבקרו או ללמדם חורה שאין אדם חייב לקיים מלוה במקום שיפול לחולי וינטער טובא, [והארכנו בזה לעיל בסימן ס"ח], ולענין מלות בקור חולים שהיא ל"חצירו" ודאי דלער דידיה קודם, וריב"ל היה בטוח בתורתו ולכן עסק עמהם בחורה ואין בזה איסורא דאין סומכין על הנס שהרי מותר לאדם למסור עמו ליסורים ולעשות חסד עם חצירו, או ללמדו חורה.

ח) עוד יתכן לומר דאף אם נימא דנשחין דראתן איכא סכנת נפשות, והיה שכיח היקא להידבק מהם, [ולכן שאר אמוראי התרחקו מהם טובא], הנה כתב בספר מנורת המאור נר ג' פרק י"ח דהגם דאין סומכין על הנס וזהו עומד בתפילה ובה עקרב כנגדו פוסק, עם כל זה התמיד אשר כל ימיו וזוהר במלוה וזוהר בה' חסד יסובבנו [והביא לדבריו באליהו רבה א"ח ריש סימן ס"ו], ולפ"ו י"ל דכן הוה בהנהגה דריב"ל שסמך על חורתו שחגין עליו, ורצה לקיים למלות בקור חולים לעודדם לחוקם וללמדם חורה, עוד אפשר בזה דיעוין בחו"א א"ח סימן נ"ט ס"ק ד' שיש דברים שהם רק "קלח" סכנה, ומותר לאדם לחלל עליה שבת, אבל מי שבטוח בה' אין מזניחין אותו, ובספר תשובות וכתבים מהחזו"א סימן מ"ח איתא עוד כיוצא"ז דבענין פקו"נ כשהוא רק מעט סכנה נשחנה הדין לפי חוק בטהונו בהי"ח, עיי"ש, [והעתקנו לדבריו לעיל סימן כ"ג אות י"א], ולפ"ו י"ל דלהיות יחד עם בעלי ראתן הוה כהאי ענינא, ולכן סמך ריב"ל על תורתו שלא ייטק.

ט) ודלום ראיתי נשדי חמד ערך בקור חולים (מערכת ב' אות קט"ז) שהביא בשם הרב שלחן גבוה שלא יבקר אדם לחולי המגיפה אשר יש סכנה שידבק מהם, ורק אותם הממונים שמקבלים שכר מלא ראשים לעשות כן, - ולא נתפרש מ"ע אותם שמקבלים שכר להם מותר להסתכן, ואפשר דטעמא דמילתא דיעוין כנודע ביהודה ביו"ד מה"ח סימן י' שמוותר לאדם להסתכן

לורך פרנסה והתורה אמרה בפועל "ואליו הוא נושא את נפשו" ופירושו חז"ל מוסר נפשו לסכנה, ויהארכנו במילתא דא לעיל בסימן ב', ולכן אותם שפרנסתם כהני מותר להם להסתכן ולבקר לחולים המדבקים, עוד יתכן דאזתם שממונים לטפל בחולים היינו "הגזות הרפואי" והם בקיאים ויודעים היאך להזהר ושלא להדבק, אבל אנשים בעלמא שלא ידעו לבקרם שיסתכנו כהני, ואין קפידא להיות מקבלי שכר, אלא להמקבלי שכר הלא הם

הגזות הרפואי, עוד יש לדון דאמנם יש סכנה לבקר לחולים המדבקים, אולם א"א שלא לטפל בהם כלל ולהניחם כדומן על פני השדה עד שיגועו, וחיוב אדם להסתכן "קצת" כדי להציל לחייו, ולכן אנשי הגזות שהם הדואגים לחולים לקועדם ולהחיותם נריכים לעשות כן הגם שיש כזה מעט סכנה, אבל אנשים בעלמא שאין הכרח בביקורם, אסור להם להסתכן כהני, "ומקבלי שכר" לא דוקא, וכדלעיל.

סימן ע

בדברי המהרי"ל דיסקין דאסור לאדם להחמיר ולמסור נפשו למיתה כשאינו חייב, משום דעובר בלפני עוור דמכשיל העכו"ם בהריגתו

א) כתב בשו"ת המהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון אות קמ"ד "בענין המחלוקת אם מותר למסור נפשו על כל המנות במקום שאינו מחויב כהני, לכאורה כיון דעכו"פ רשות הוא שלא למסור נפשו, א"כ זיל לאידך גיסא שלא ימסור נפשו כדי להנצל מעבירה דלפני עור, דעכו"ם מצווה על שפיכות דמים, ולפ"ו גם מחנניה מיסאל ועוריה אין ראיה שהחמירו למסור נפשם הגם דלא היו חייבים כהני (עיין בתוס' בפסחים נג, ב) ולא חששו לאיסור דלפני עוור דהעכו"ם, דמלכא לאו אורח ארעא למיקטל נפשיה ונמסרו לקוסטיינר שיהרגם כמפורש בקראי, ונמצא דאף אחד לא קעבר על שפיכות דמים, דמלכא אין שליח לדבר עבירה ואין שליחות לעכו"ם, וקוסטיינר הא קיי"ל דאינו מצווה על קדוש ה', ואשר ימרה פי מלך ימות, עכ"ל ד', - והנה מה דקאמר המהרי"ל דכשמוסר נפשו להריגה במקום שאינו מחויב איכא כזה משום לפני עור שגורם לעכו"ם להורגו, לפום פשטא דכריו תמוהים טובא, דהגע בעצמן אם יאמר אדם לחזירו אם לא חשמע בקולי לרקוד לפני הרי שאעבור על כל תרי"ג מנות שבתורה, אטו יהא חייב אדם זה לרקוד לפניו משום לפני עור, ויוכל כל אינש דלא מעלי לרדות בכל עם ישראל ע"י איומים שכאלו, וא"כ היאך יתכן לומר שכאשר עכו"ם מצווה לישראל לחלל שבת ואם לאו יהרגו, דיהא חייב הישראל לעשות כדבריו כדי שלא לעבור בלפני עור.

משום לפני עור, ושוהה הדבר באדם שאומר לרעהו שירקוד לפניו ואם לא יעשה כן יעבור בתרי"ג מנות, דהתם באמת אין שום קשר ושייכות בין הדברים, ורק דרוזא ההוא רשיעא לנצל ולסחוט דברים, ובכגון דא לא שייכא איסורא דלפני עור, - אכן עדיין ז"ע דלפ"ו נמצא דאם יש לאדם שכן רע וקפדן ומצוק דברים אשר לא כדת, ואם עושים רעש או מעט לכלוך הרי הוא מתמלא חימה וכו' לידי איסורא דכעס וקללה, אטו מי נימא שזריך להחשב בשגעונוחיו משום לאו לפני עור, ויכול שכן אחד בעל חימה לרדות ולמרר לחיי שאר השכנים וזה לא מתקבר כלל.

ג) אמנם יעוין במנחת שלמה ח"א סימן ו' עמוד נ"ד שמוותר לאדם לחבוע ממון מחזירו ולחייבו שבועה הגם דיודע שחשוד להשבע לשקר ויכול גם לקללו, דרשאי אדם לחבוע מה שמגיע לו בדין ואינו חייב משום רשעות הנחבצת לוותר על ממונו, והא דאסור לאדם להעמיד בהמתו בפונדקאות של העכו"ם, שאני התם דהמכשול הוא בגוף הבהמה, עיי"ש במנחת"ש שהאריך בזה, ובנידון דהמהרי"ל דיסקין בזה שאין מקיים לזווי העכו"ם, הרי הוא כמכשיל להעכו"ם "בגופו" שיהרגו, אבל מה דגורם לחזירו שיבוא לכלל כעס, כל שאין מתכוין לזה ומשתמש באופן שזכותו להכי, אין בזה משום לפני עור.

ד) ואכתי נריך עיון דאטו מי נימא באשה כשירה וחסודה וכאשר הולכת ברחוב יש אנשים אשר עוברים איסורא בהסתכלות והרהור האם עליה להיות כלואה כל ימיה בביתה משום שנגרס מכוחה איסורא לרשיעי, ומה בין זה לבין הא דאסור לאדם להעמיד בהמתו בפונדקאות דעכו"ם מפני שחשודין על הרביעה, זולת דנימא דשאני בהמתו שנעשית העבירה בגופה, ומשא"כ איסורא דמראה והרהור הוא דבר חיצוני, וז"ע, ויותר נראה לומר דמותר לאדם להתנהג כדרכו וכדרך העולם ואינו חייב להמנע מזכיותיו ולצער עצמו משום הרשעים שעוברים

ב) וצריך לומר בזה דהנה מבואר במסכת ע"ו ריש פרק שני דאסור להניח בהמה בפונדקאות של עכו"ם כיון דחשודין על הרביעה, והבהמה היא המכשול והגורמת להעבירה דהעכו"ם, וכיון דהלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, ואין שנאה בעולם כשנאת הדת וכדברי הגר"א בפירושו למגילת אסתר פרק ג' פסוק ד', נמצא דכאשר הגוי מצווה ליהודי לחלל שבת והיהודי לא שומע בקולו ויהרגו חשיבא דהיהודי נותן מכשול לפניו ועובר

